

CIVITTA

**Järva maakonna
ettevõtluskeskkonna ja piirkonna
ettevõtete arengu toetamise
võimaluste uuring**

Lõpparuanne

Euroopa Liit
Euroopa Sotsiaalfond

Eesti
tuleviku heaks

2022

SISUKORD

1. ÜLEVAADE TÖÖ TEOSTAMISE PROTSESSIST	3
2. ETTEVÕTLUSKESKKONNA SEOTUS ARENGUKAVADEGA	5
3. JÄRVA MAAKONNA ETTEVÕTLUSKESKKOND	12
3.1. Rahvastiku koosseis ja trendid.....	12
3.2. Ettevõtlusmaastiku kirjeldus.....	18
3.2.1. Monofunktsionaalsete asulate ettevõtlusmaastik.....	25
3.3. Ettevõtlust toetavad tugistruktuurid	29
3.4. Järvamaa Ettevõtluskeskkonna hetkeolukord	32
3.4.1. Hetkeolukorrast lähtuvad tulevikutrendid.....	34
4. RAPLA- JA VIJANDIMAA ETTEVÕTLUSKESKKOND	36
4.1. Rapla maakonna ettevõtluskeskkond.....	36
4.1.1. Rahvastiku koosseis ja trendid	36
4.1.2. Ettevõtlusmaastiku kirjeldus	38
4.2. Viljandi maakonna ettevõtluskeskkond.....	40
4.2.1. Rahvastiku koosseis ja trendid	40
4.2.2. Ettevõtlusmaastiku kirjeldus	42
5. SOOVITAV ETTEVÕTLUSKESKKOND	45
6. ETTEPANEKUD.....	51
LISAD.....	52
Lisa 1. Intervjuu arendusorganisatsioonidega	52
Lisa 2. Intervjuud ettevõtjatega	52
Lisa 3. Intervjuud kohalike omavalitsustega	56
Lisa 4. Intervjuu haridusasutustega	57
Lisa 5. Probleemide, eesmärkide ja mõõdikute seos.....	59

1. ÜLEVAADE TÖÖ TEOSTAMISE PROTSESSIST

Käesolev lõpparuanne sisaldab endas projekti „Järva maakonna ettevõtluskeskkonna ja piirkonna ettevõtete arengu toetamise võimaluste uuring“ raames teostatud hetkeolukorra analüüsi ja seminaride raames kaardistatud soovitud ettevõtluskeskkonna kirjeldust. Aruanne baseerub järgnevalt kirjeldatud ja teostatud tegevustele.

Toimunud on koosolekud erinevate osapooltega:

- avakohtumine juhtrühmaga (16.04.2021), kus toimus Pakkuja ja Juhtrühma projektimeeskonna tutvustamine, projekti eesmärkide ja metoodika tutvustamine ning lepiiti kokku edasistes tegevustes;
- kirja teel Tellijaga aruande struktuuri, alusandmete ja intervjuude kava ning intervjuueeritavate kooskõlastamine.

Teostatud on dokumendianalüüs ja ülevaatlik kokkuvõtte dokumentidest järgnevate allikate põhjal:

- Eesti 2035¹
- Eesti teadus- ja arendustegevuse, innovatsiooni ning ettevõtluse arengukava 2021-2035²
- Järva maakonna arengustrateegia aastani 2035+ ja selle lisad³
- Paide linna arengukava aastani 2035 ja eelarvestrateegia aastateks 2020-2023⁴
- Järva valla arengukava 2018-2025⁵
- Türi valla arengukava ja eelarvestrateegia aastateks 2021-2025⁶

Hetkeolukorra kaardistamiseks on kasutatud järgnevaid allikaid:

- Andmepäringud Statistikaameti avalikust andmebaasist (rahvastik, ettevõtlus)
- Äriregister (maakondlik ettevõtete ülevaade)
- Maksu- ja Tolliameti andmebaas (maakonna ettevõtete näitajad)
- Kohalike omavalitsuste kodulehed

Hetkeolukorra kaardistamiseks viidi läbi intervjuud ning koostati kokkuvõtted, mis saadeti osalejatele peale intervjuud kirjalikult kommenteerimiseks.

Läbi on viidud grupiintervjuud haridusasutustega (30.06.2021):

- Intervjuul osalesid **Rein Oselin** ja **Küllil Marrandi** Järvamaa Kutsehariduskeskusest ja **Eha Tasang** Töötukassa Järvamaa osakonnast. Kirjaliku tagasiside intervjuule andis **Indrek Ammer** Woodhammer OÜst.

Läbi on viidud grupiintervjuu arendusorganisatsioonide esindajatega (06.07.2021):

- Intervjuul osalesid **Ruth Aarma**, **Ermo Brecher**; **Riina Trumm**; **Mari Kirss**, **Sille Pudel**, **Silva Anspal**.

¹<https://valitsus.ee/strateegia-eesti-2035-arengukavad-ja-planeering/strateegia>

² <https://www.mkm.ee/et/eesmargid-tegevused/arengukavad>

³ <https://jarva.kovtp.ee/uldteave>

⁴ <https://paide.kovtp.ee/arengukavad>

⁵ <https://jarvald.kovtp.ee/jarva-valla-arengukava>

⁶ <https://www.tyri.ee/et/valla-arengukava-ja-eelarvestrateegia>

Läbi on viidud intervjuud ettevõtete esindajatega kõikides omavalitsustes:

- **Toomas Agasild**, Mäo Invest AS/Viking Window AS 02.07.2021
- **Anu Zinojev**, Convi Food Sweets OÜ 05.07.2021
- **Vahur Pindma**, Thermoarena OÜ 09.07.2021
- **Eno Miljan**, Espak Paide OÜ 16.07.2021
- **Ain Aasa**, Estonia OÜ 21.07.2021
- **Jaanus Murakas**, AS E-Piim Tootmine 23.07.2021
- **Jaan Meikup** PMT OÜ 27.07.2021
- **Heli Sillaots**, SikSak/Traageldaja OÜ 27.07.2021
- **Teet Kallakmaa**, Metsataguse Agro OÜ 29.07.2021

Läbi on viidud kolm intervjuud kohalike omavalitsuste esindajatega

- Järva valla intervjuu, kus osalesid **Rait Pihelgas, Triin Tippi, Arto Saar**, 06.07.2021
- Paide linna intervjuu, kus osales **Priit Värk**, 06.07.2021
- Türi valla intervjuu, kus osales **Üllar Vahtramäe**, 09.07.2021

Soovitava ettevõtluskeskkonna kokkuleppimine toimus läbi kolme seminari. Uuringu vahearuande ja hetkeolukorra kokkuvõttena koostati maakonna ettevõtluskeskkonna kohta PESTLE analüüs ning selle baasilt asuti seminarides arutama ja kokku leppima soovitavat ettevõtluskeskkonda. Seminarid jaotusid teemadena järgnevalt:

- Prioriteetsete valdkondade tuvastamine ja prioritseerimine
- Arengueesmärkide ja eesmärkide saavutamise jälgimiseks mõõdikute seadmine
- Põhiliste tegevussuundade kokkuleppimine lähtuvalt avaliku sektori võimalustest tegevusi läbi viia või mõjutada

Iga seminari järel said osalejad võimaluse seminari kokkuvõtteid kirjalikult lisaks kommenteerida ja täiendada ning igas seminaris vaadati üle eelmiste arutelude tulemused ja vajadusel korrigeeriti neid, et tulemuseks oleks tulevikuvisiooni ühtne tervik.

Lõpparuannet valideeriti täiendavalt projekti juhtkomisjoniga ja tutvustati laiemalt Kesk-Eesti Ettevõtluskonverentsil.

2. ETTEVÕTLUSKESKKONNA SEOTUS ARENGUKAVADEGA

Järgnev tabel annab ülevaate raamdokumentides kirjeldatud suunistest, mis on otseses või kaudses puutumuses ettevõtluskeskkonda mõjutavate tegevustega ning võetakse protsessis aluseks soovitava ettevõtluskeskkonna kujundamise ettepanekute juures. Arengukavadest on selles peatükis kirjeldatud üleriigiliste arengukavade eelnõud, maakonna arengustrateegia ja kohalike omavalitsuste arengukavad.

DOKUMENT	ETTEVÕTLUSVALDKONNAGA SEOTUD EESMÄRGID DOKUMENDIS	TEGEVUSED, MIS ON VÕI VÕIKSID OLLA SEOTUD KOHALIKE OMAVALITSUSTE TEGEVUSTEGA
Eesti 2035 ⁷	<p>Eesti majandus on tugev, uuendusmeelne ja vastutustundlik</p> <p>Mõõdikud:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Tööjõu tootlikkus osakaaluna EL keskmisest (2019-78,7%; 2035- 110%) - Väljaspool Harjumaad loodud SKP elaniku kohta ELi võrdluses (2019-54%; 2035- 59%) - Erasektori teadus- ja arendustegevuse kulud (2019 0,88% SKPst; 2035- 2% SKPst) - Ressursitootlikkus (majanduslik tulu eurodes 1 kg materjali kohta) (2019- 0,64; 2035- 0,9) 	<ol style="list-style-type: none"> 1. Ettevõtluskeskkonna kujundamisel on vaja leida tasakaal stabiilsuse ja muudatuste vahel, mis tagab valmisoleku tulevikuks. Edueeldus on põhihariduse tulemuslikkus. 2. Eesti regionaalset arengut pärsvivad suured piirkondlikud erinevused töökohtade pakkumises, ettevõtlusaktiivsuses, ettevõtete teadmismahukuses, lisandväärtuses ning tootlike töökohtade paiknemises. Riik saab toetada arendustegevust ning vajalike teadmiste ja oskustega tööjõu olemasoluga. 3. Suuremat rõhku tuleb panna keskkonnahoidlikele tehnoloogiatele, kohalike ressursside väärimisele. Riik saab kaasa aidata jagades ettevõtetele pikaajaliste investeeringute riske.
	<p>Eestis on kõigi vajadusi arvestav, turvaline ja kvaliteetne elukeskkond</p> <p>Mõõdikud:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Elukeskkonnaga rahulolu (2020-82,2%; 2035- >85%) - Elukeskkonnaga rahulolu piirkondlikud erinevused (2020- 31,5%; 2035- ≤29%) 	<ol style="list-style-type: none"> 1. Investeeringud elurikkusesse toetavad majanduskasvu ja regionaalset arengut, suurendavad maapiirkondade tööhõivet ning aitavad leevendada kliimamuutusi ja nendega kohaneda. 2. Elanikkonna tervise ja töövõime tagamiseks on oluline hea keskkonnaseisundi tagamine. 3. Eesti majandus üks heitemahukam Euroopas – ühe SKP euro kohta on kaks korda rohkem kasvuhoonegaaside heidet kui ELis keskmiselt (2017. aastal). Seetõttu on oluline suurendada elanike keskkonnateadlikkust.

⁷ <https://valitsus.ee/strateegia-est-2035-arengukavad-ja-planeering/strateegia>

DOKUMENT	ETTEVÕTLUSVALDKONNAGA SEOTUD EESMÄRGID DOKUMENDIS	TEGEVUSED, MIS ON VÕI VÕIKSID OLLA SEOTUD KOHALIKE OMAVALITSUSTE TEGEVUSTEGA
	<p>- Vigastuste, mürgistuste ja muude välispõhjuste tagajärjel hukkunute arv (2019- 57,96 surma 100 000 elaniku kohta; 2035- ≤31,7)</p> <p>Eesti on uuendusmeelne, usaldusväärne ja inimesekeskne riik</p> <p>Mõõdikud:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Globaalse kohalolu indeks (Näitab majanduslikku, sõjalist jm valdkondlikku globaalset nähtavust/kohalolu puudutavat positsiooni) (2019- 89; 2035- ≤89) - Hea valitsemise indeks, sh valitsemise tõhusus (2019- 1,2; 2035- ≥1,2), õigusloome kvaliteet (2019- 1,6; 2035- ≥1,6), arvamusvabadus ja valimistel osalemine 2019- 1,2; 2035- ≥1,2) - Usaldus riigi institutsioonide vastu, sh kohaliku omavalitsus (2020- 58%; 2035- 60%), vabariigi valitsus (2020- 46%; 2035- 50%), riigikogu (2020- 44%; 2035- 50%) - Kohaliku omavalitsuste üksuste investeeringute osakaal valitsussektori kuldudest (2019- 25,4%; 2035- ≥25,24%) 	<ol style="list-style-type: none"> 1. Riigivalitsemisel peab lähtuma õigusriigi põhimõtetest ja inimesekesksest ning inimeste põhiõiguste ja vabaduste kaitse peab olema tagatud. 2. Parandama peab riigi võimekust kasutada teadusuuringuid vajalike muutuste esilekutsumiseks ja kaasata teadlasi poliitikakujundamisse. 3. Riigivalitsemist ja avalike teenuste pakkumise kvaliteeti aitab inimeste ootustele vastavaks muuta keskvalitsuse, kohaliku omavalitsuse üksuste ja kogukondade koostöö ning ulatuslikum avalikkusega konsulteerimine inimeste vajadustest lähtuvate lahenduste leidmisel, selge rollijaotus nende elluviimisel ja kohaliku omavalitsuse üksuste finantsvõimekuse tagamine.
	<p>Eesti ühiskond on hooliv, koostöömeelne ja avatud</p> <p>Mõõdikud:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Hoolivuse ja koostöömeelsuse mõõdik (väljatöötamisel) - Ühiskonnarühmade vahelised kontaktid (väljatöötamisel) - Püsiva suhtelise vaesuse määr (2018- 16,7%; 2035- ≤15,6%) 	<ol style="list-style-type: none"> 1. Suureneb kliimamuutustest (mh katastroofidest) tingitud sundränne, mis eeldab nii humanitaarabi pakkumise kui ümberasumisega seotud õiguslike ja teiste ühiskondlike küsimuste lahendamist. 2. Eestis elab suhtelises vaesuses 21,7% elanikkonnast (2018. aastal; ELi keskmine on umbes 17%), sealjuures on Ida-Virumaal ja Valgamaal suhtelise vaesuse määr üle 35%. Seetõttu on vajalik panustada senisest enam sotsiaalkaitsekulutustesse. 3. Endiselt peab tegelema hõiveseisundi säilitamise ja parandamisega, sest rahvastiku vähenemise ja vananemise tõttu väheneb hõivatute arv 2035. aastaks 4% võrra.

DOKUMENT	ETTEVÕTLUSVALDKONNAGA SEOTUD EESMÄRGID DOKUMENDIS	TEGEVUSED, MIS ON VÕI VÕIKSID OLLA SEOTUD KOHALIKE OMAVALITSUSTE TEGEVUSTEGA
	<p>Eestis elavad arukad, tegusad ja tervist hoidvad inimesed</p> <p>Möödikud:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Tervena elada jäänud aastad, sh tervena elada jäänud aastad meestel (2019-54,1 aastat; 2035- 63 aastat), tervena elada jäänud aastad naistel (2019- 57,6 aastat; 2035- 64,5 aastat), Maakondliku ja Eesti keskmise võrdlus meestel (2019- 12,13 aastat; 2035- <5 aastat), Maakondliku ja Eesti keskmise võrdlus naistel (2019- 9,63 aastat; 2035- <5 aastat) - Osalemine tööhõives kultuurielus, spordis ja vabatahtlikus töös (väljatöötamisel) - Täiskasvanute elukestvas õppes osalemise määr (sh informaalõpe) (2020- 17,1%; 2035- 25%) 	<ol style="list-style-type: none"> 1. Nakkushaiguste leviku tõkestamiseks ning epideemiate ja pandeemiate ärahoidmiseks on vajalik kõikide valdkondade asutuste ja kogu ühiskonna senisest suurem valmisolek nakkushaiguste levikut tõkestada. 2. Inimeste tervise parandamiseks ja nende tervena elatud eluea pikendamiseks vaja edaspidigi kujundada inimeste hoiakuid ja käitumist tervist ja elukeskkonda hoidvamaks. 3. Vaja on parandada elukeskkonna ligipääsetavust, leida uusi lahendusi ning ajakohastada Eestis pikaajalise hoolduse süsteemi, mis ei arvesta praegu piisavalt rahvastikumuutustega ega paku abivajajatele küllaldast tuge. 4. Pidevalt areneva ja ulatuslikumalt leviva tehnoloogia tõttu on oluline valmistada inimesi ette tehnoloogiate kasutamiseks ning parandada inimeste digipädevust.
<p>Eesti teadus- ja arendustegevuse, innovatsiooni ning ettevõtluse arengukava 2021-2035⁸</p>	<p>Eesti areng tugineb teadmuspõhiste ja innovaatiliste lahendustele</p> <p>Möödikud:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Teadlaste ja inseneride arv ettevõtlussektoris ja kasumitaotluseta erasektoris (Arv 1000 elaniku kohta) (2018- 1,33; 2035- 4,53) 2. Ettevõtete investeeringud mittemateriaalsesse põhivarasse osakaaluna SKP-st⁹ (2018- 2,4%/622 mln EUR; 2035- 6%/3,2 mld EUR) 	<ol style="list-style-type: none"> 1. Suurendatakse riigi, sh kohalike omavalitsuste pädevust ja rolli teadus- ja arendustööde tellija ning uuenduste eestvedajana, sh innovatiivsete riigihangete kaudu. 2. Kujundatakse innovatsiooni toetav regulatiivne ja maksusüsteem. 3. Luuakse paremad võimalused teadlaste jt akadeemiliste töötajate liikumiseks akadeemilise, avaliku ja erasektori vahel nii Eesti-siseselt kui rahvusvaheliselt

⁸ <https://www.mkm.ee/et/eesmargid-tegevused/arengukavad>

⁹ Ettevõtete investeeringud mittemateriaalsesse põhivarasse sisaldavad Statsitikaameti kategoriseeringu (RAA0062) järgi tööjookulusid, investeeringuid ja muid jooksvaid kulusid.

DOKUMENT	ETTEVÕTLUSVALDKONNAGA SEOTUD EESMÄRGID DOKUMENDIS	TEGEVUSED, MIS ON VÕI VÕIKSID OLLA SEOTUD KOHALIKE OMAVALITSUSTE TEGEVUSTEGA
	<p>Eesti ettevõtluskeskkond soodustab ettevõtlikkust ja teadusmahuka ettevõtluse teket ja kasvu, kõrgema lisandväärtusega toodete ja teenuste loomist ja eksporti ning investeeringuid kõigis Eesti piirkondades</p> <p>Möödikud:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Eesti positsioon Doing Business indeksis (koht edetabelis) (2020- 18; 2035- Eesti TOP-5) - Kaupade ja teenuste eksport (2019- 20,4 mld EUR; 2035- 43 mld EUR) - Väljaspool Harjumaad loodud SKP elaniku kohta EL-27 keskmisest (2018- 39%; 2035- 59%) 	<ol style="list-style-type: none"> 1. Tugevdatakse kohalike omavalitsuste ja maakondlike arenduskeskuste rolli ettevõtluskeskkonna arendamisel ja selleks vajalike tingimuste loomisel. 2. Parandatakse ettevõtete finantseerimisvõimaluste (kapitali) kättesaadavust, sh tõmbekeskustest eemal asuvates piirkondades. 3. Kujundatakse konkurentsivõimeline ja paindlik investeerimiskeskus kõigis Eesti piirkondades, sh tagades sobivad finantseerimisvõimalusi, suunates rohkem ressursi ja toetusi regioonidesse tagamaks, et Eesti areneks majanduslikult senisest võrdsemalt. 4. Kujundatakse investeeringuid soodustav regulatiivne ja maksusüsteem koos vajaliku tugisüsteemiga, sh viiakse läbi Eesti investeerimiskeskonna analüüse, mille alusel arendatakse Eesti kui investeeringute sihtriigi ärikeskkonda (nt energiahinna korrigeerimine suurtootjatele, elamislubade menetlemise kiirus jms).
<p>Järvamaa arengustrategia 2019–2035+¹⁰</p>	<p>Järvamaa on mitmekesise majandusstruktuuriga, ettevõtjasõbralik ja tasuvaid töökohti pakkuv maakond</p> <p>Sõnastatud vajadused:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Ettevõtlusaktiivsuse tõstmine - Tasuvate ja nutikate töökohtade lisandumine - Kvalifitseeritud tööjõu ja noorte väljarände peatamine - Inimest väärtustav arengukeskkond ja juhtimiskultuur - Õppiva organisatsiooni kontseptsiooni rakendamine - Uute toodete ja teenuste arendamine - Loovmeeskondade loomine ja hoidmine 	<p>Sisend:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Omavalitsuste ettevõtluskeskkonna (arendus)spetsialistide tööaja panus - Rahalised vahendid <p>Koostöö:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Koostöös üldhariduskoolide ja kutsehariduskeskustega õpetada ettevõtlikku eluhoiakut ja tutvustada ettevõtluse aluseid - Koostöö SA Järvamaa Arenduskeskuse eestvedamisel- ettevõtjate ja haridusasutuste võrgustikus - Koostöös ettevõtjatega tutvustada noortele eri väljakutsete vajadusi - Järvamaa Kutsehariduskeskuse ja ettevõtjate paindlik koostöö <p>Tulemused:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Maakonna tööhõivekava uuendamine (PATEE programm) - Ettevõtlus- ja majandusvaldkonna mõtestamine, pikemaajalise vaate ja kontseptsiooni loomine

¹⁰ <https://jarva.kovtp.ee/uldteave>

DOKUMENT	ETTEVÕTLUSVALDKONNAGA SEOTUD EESMÄRGID DOKUMENDIS	TEGEVUSED, MIS ON VÕI VÕIKSID OLLA SEOTUD KOHALIKE OMAVALITSUSTE TEGEVUSTEGA
		<ul style="list-style-type: none"> - Juhtimiskultuuri kasvatamine ja arendamine ettevõtluses - Investorpäringute vahendamine ja hankimine ning maakonna väärtuspakkumise koostamine - Maakonna võimalusi tutvustavad ühised turundustegevused - Olemasolevatele ettevõtlusalade arendamine ja turundamine - Ettevõtjate mentorklubi ja arengureiside korraldamine, sh välisreisid - Ettevõtlusnädala tegevuste kaudu arendatakse inimestes ettevõtlikku eluhoiakut ja soosivat suhtumist ettevõtlusesse ning innustatakse ettevõtjaid järgmisi samme astuma - Tegutsevates ja alustavates ettevõtetes arengupotentsiaali leidmine ning arendamine
	<p>Järvamaa on reisisihina tuntud, hästi ligipääsetav ja info turismivõimaluste kohta on kättesaadav</p> <p>Sõnastatud vajadused:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Rohkem turismiobjekte - Rohkem ööbimisvõimalusi - Vajadus kvaliteetse tööjõu järele - Tihedam omavaheline koostöö - Tallinna-Tartu maantee parem ära kasutamine - Terviklik seminari- ja konverentsiteenus 	<p>Sisend:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Turismiosaliste ajaline ja rahaline panus - Kohalike omavalitsuste turismivaldkonna toetusmeetmed <p>Koostöö:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Maakonna turismiasjaliste nõukoda - Regulaarsed kohtumised - Omavaheline ristturundus <p>Tulemused:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Leader-gruppide toetus, toetuste kujundamisel osalemine - Turismiosaliste koolitamine - Uute turismitoodete kujundamine - Uute turismiobjektide loomine ja looduskeskkonna väärindamine - Keskkonna alased uuringud turismiobjektide loomiseks (näiteks Pärnu jõe ja selle lähiümbruse avamine rekreatiivseks tegevuseks) - Tourest messil osalemine - Ühised maakonna trükised - Turismiinfokeskuse rahastamine - Maakonna ühine turundamine - Maakonna turismiobjektide ja -teenuste ristturundamine

DOKUMENT	ETTEVÕTLUSVALDKONNAGA SEOTUD EESMÄRGID DOKUMENDIS	TEGEVUSED, MIS ON VÕI VÕIKSID OLLA SEOTUD KOHALIKE OMAVALITSUSTE TEGEVUSTEGA
		<ul style="list-style-type: none"> - Ettevõtjate tootepakettide arendamine ja turundamine - Turismiettevõtjate koostöömudeli moodustamine - Turismiobjektide nähtavus ja viidastamine
<p>Paide linna arengukava aastani 2035 ja eelarvestrateegia aastateks 2020-2023¹¹</p>	<p>Kasvab elujõuliste ettevõtete arv. Paides on haritud ja paindlik tööjõuturg ning soodne ettevõtluskeskkond. Paide on atraktiivne turismi ja aktiivse puhkuse sihtkoht.</p> <p>Linna eelarvestrateegia peaesmärk on tagada stabiilne ja jätkusuutlik eelarvepoliitika, mis võimaldab ellu viia Paide linna arengukavas toodud valdkondade eesmärgid.</p>	<ol style="list-style-type: none"> 1. Valdonna arengu jaoks on vajalik välja töötada kohaturunduse elluviimise kava, luua hästitoimiv koostöövõrgustik, kus erinevad huvitatud osapooled leiaksid võimalusi üksteise toetamiseks (ühiturundus, väliskoostöö sõpruslinnadega, ülikoolidega, erinevate ühenduste ja organisatsioonidega). 2. Ettevõtluse elavdamiseks on vajalik suurendada ka turistide arvu 3. Tõhustada tuleb ettevõtjate ja linna vahelist koostööd, et leida võimalusi ettevõtluse elavdamiseks. Kindlaks peab tegema taristu arendamise vajaduse ja asuma seda arendama. 4. Töötatakse välja ja viiakse ellu linna koha- ja sihtkohaturundus, et suurendada linna tuntust ning tõsta piirkonna mainet.
<p>Järva valla arengukava 2018-2025¹²</p>	<p>Ettevõtlusega seotud arengute juures loetletakse võtme-eesmärkidena olemasolevate tööandjate säilimine ja areng ning võimalike uute ettevõtjate meelitamine.</p> <p>Kõigis Järva valla piirkondades on puhas elukeskkond ning heal tasemel kohalikud teenused ja taristu, valla piirkonnad on omanäolised ja kutsuvad, vallaelanikud on oma elukohaga rahul.</p>	<ol style="list-style-type: none"> 1. Vald toetab juba tegutsevate ettevõtete tegevust ning tagab soodsa keskkonna ka uute ettevõtete valda toomiseks. 2. Vallas on kaasaegsed üüripinnad, loodud on võimalused uute elanike lisandumiseks. 3. Kohaliku eripära (sh looduskeskkond, kultuur, sündmused) väärtustatakse ning tutvustatakse ka mujalt tulnutele. 4. Loodud on vallasisene turismi koostöövõrgustik. 5. Kogukonnad on aktiivsed ja inimesed motiveeritud ühistegevuseks, toetatakse kohapealseid ideid ja algatusi. <p>Eesmärgi raames teostatakse järgnevaid arendustegevusi:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Koostöö ettevõtjatega - Investorite meelitamine valda - Alustavate ettevõtjate toetamine - Asutuste vahelise koostöö soodustamine

¹¹ <https://paide.kovtp.ee/arengukavad>

¹² <https://jarvald.kovtp.ee/jarva-valla-arengukava>

DOKUMENT	ETTEVÕTLUSVALDKONNAGA SEOTUD EESMÄRGID DOKUMENDIS	TEGEVUSED, MIS ON VÕI VÕIKSID OLLA SEOTUD KOHALIKE OMAVALITSUSTE TEGEVUSTEGA
		<ul style="list-style-type: none"> - Rahvakultuuri hoidmine ja väärtustamine - Piirkondlike ürituste arendamine ja populariseerimine - Olemasolevate turismiobjektide arendamine ning ühtne turundamine - Võimaluste loomine uute elanike lisandumiseks, sh üüripindade rajamine - Muinsuskaitsealuste ja muude kultuurimälestiste hoidmine ning väärtustamine - Vabaühenduste toetamine
<p>Türi valla arengukava 2021-2025 ja Türi valla eelarvestrateegia 2021-2025¹³</p>	<ol style="list-style-type: none"> 1. Ettevõtjate tegevust toetab vallaametnike kiire ja asjatundlik tegevus ning nõustamine. 2. Ettevõtlikkuse edendamiseks toimib riigisisene ja rahvusvaheline koostöö. 3. Koostöös Järvamaa Kutsehariduskeskuse ja Türi Ühisgümnaasiumiga omandavad gümnaasiumiõpilased soovi korral lisaks keskharidusele ka kutseoskused. 4. Paikkonna eripära, vaatamisväärsused ja vaba aja veetmise võimalused on tuntud ja hinnatud. 5. Jätkuvad traditsiooniliseks saanud suurüritused, toetatakse uusi algatusi. <p>Eelarvestrateegia peaesmärk on tagada stabiilne ja jätkusuutlik eelarvepoliitika, mis võimaldab ellu viia Türi valla arengukavas toodud valdkondade eesmärgid.</p>	<ol style="list-style-type: none"> 1. Türi vald on partner ettevõtluse ja turismi arendamise ühisprojektides Eestis ja rahvusvahelisel tasemel. 2. Aktiivne koostöö sihtasutusega Järvamaa Arenduskeskus kui ettevõtlusalase nõustamise kompetentsikeskusega. 3. Türi vald korraldab regulaarselt ettevõtjatele infopäevi ja tunnustab ettevõtjaid maakondlikus koostöös. 4. Kohalikke sündmuste turundamine edendab Türi valla tuntust ja ettevõtlust. 5. Türi, Käru ja Väätsa tehisjärvede rannapiirkonnad on atraktiivsed kohalikele ja külalistele. 6. Ettevõtlusaladele on tagatud ligipääsud, taristu toetab ettevõtluse vajadusi.

¹³ <https://www.tyri.ee/et/valla-arengukava-ja-eelarvestrateegia>

3. JÄRVA MAAKONNA ETTEVÕTLUSKESKKOND

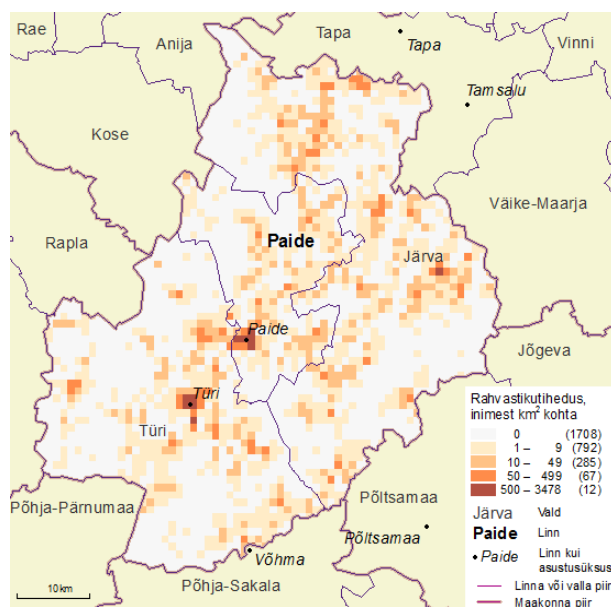
Järgnevalt antakse ülevaade Järva maakonna ettevõtluskeskkonnast, sh rahvastikuandmed, ettevõtluse statistika ning tänased tugiteenuste võimalused. Ülevaate koostamisel on kasutatud avalikult kättesaadavaid andmeid Statistikaametist, Maksu- ja Tolliametist ning andmepäringu alusel kogutud Äriregistri andmeid. Lisaks analüüsitud andmetele on ülevaate koostamisel lähtutud ka valdkonnas tegutsevate osapooltega läbiviidud intervjuudest. Ettevõtluskeskkonda on kirjeldatud maakonna põhiselt, kuid eraldi on välja toodud monofunktsionaalsete asumite (Aravete, Järva-Jaani ja Koeru) hetkeolukord.

Ettevõtluskeskkonda paluti kirjeldada ka kõikidel intervjuueeritavatel, mõistmaks kuidas erinevad osapooled üldlevinud mõistet enda jaoks mõtestavad ja kuidas kujunevad erinevate osapoolte jaoks ettevõtluskeskkonnas prioriteetidid. Eelkõige lähtuvad kõik osapooled prioriteetide seadmisel enda eesmärkidest ja tegevustest. Kohalike omavalitsuste jaoks on kõige olulisemaks piirkonna elanikud ja töökohtade olemasolu, arendusorganisatsioonidele ja haridusasutustele eelkõige nende sihtrühma puudutavad teemad, nt koolitused, erinevad rahastusvõimalused ning ettevõtja jaoks eelkõige need võimalused ja tingimused, mis lasevad ettevõttel tegutseda ja areneda.

3.1. RAHVASTIKU KOOSSEIS JA TRENDID

Järva maakond

Järva maakonnas on peale 2017. aasta haldusreformi kolm omavalitsust: Järva vald, Türi vald ja Paide linn. Statistikaameti andmetel elas Järva maakonnas 2020. aasta 1. jaanuari seisuga 30 174 inimest, neist Järva vallas 8937, Paide linnas 10 463, sh Paide linnas asustusüksusena 7793, ja Türi vallas 10 774, sh Türi linnas asustusüksusena 4998, elanikku. Maakond on üldiselt hõreastutusega, kuid tihedama asustusega piirkonnad on endiste Paide ja Türi linnade territooriumid (vt allolev joonis). Asustustihedus võib mõnevõrra mõjutada ka ettevõtete paiknemist, eriti just sektorites, mis sõltuvad töötajate liikumisvõimalustest.

JOONIS 1. JÄRVA MAAKONNA RAHVASTIKU PAIKNEMINE HALDUSREFORMI JÄRGSILT 2017. AASTAL¹⁴

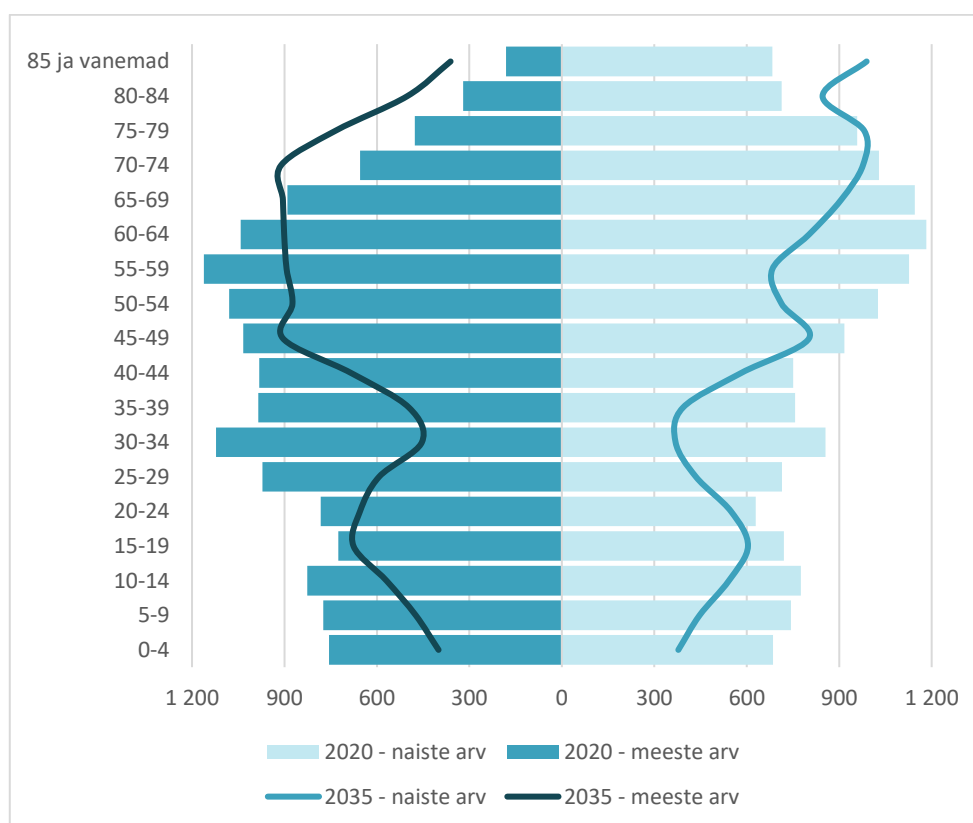
¹⁴ Statistikaamet <[link](#)>

Viimastel aastatel on maakonna rahvastik olnud sarnaselt enamikele Eesti maakondadele pidevas langustrendis. 2017. aastast alates on rahvaarv pea igal aastal (v.a. 2020) vähenenud ca 300 inimese võrra. Viimasele viie aasta statistikale tuginedes on aastas keskmiselt 302 elussündi ja 430 surma. Kokkuvõtlikult on 2017. aastaga võrreldes maakonna rahvaarv 2020. aastaks vähenenud ligikaudu 2,6% ehk 804 inimese võrra. Maakonna rahvastiku andmetest perioodil 2015 – 2020 annab ülevaate allolev tabel.

TABEL 1. JÄRVA MAAKONNA RAHVASTIKUANDMED PERIOODIL 2015 – 2020¹⁵

AASTA	2015	2016	2017	2018	2019	2020
Rahvaarv, 1. jaanuar	31 788	31 318	30 978	30 661	30 286	30 174
Elussünnid	266	292	317	292	311	300
Surmad	427	421	411	458	426	432

Maakonna elanike vanuselisest jaotusest aastal 2020 ja 2035 annab ülevaate allolev rahvastikupüramiid (vt joonis 2), mille koostamisel on lähtutud Statistikaameti rahvastikuprognosist. 2020. aastal moodustavad maakonna rahvastikust kõige suurema osa 55 – 59-aastased ning enam kui 30% maakonna elanikest on vanemad kui 60 eluaastat. Noori (0 – 19-aastased k.a.) elas 2020. aastal maakonnas 6005 ehk ca 20% maakonna rahvastikust.

JOONIS 2. JÄRVA MAAKONNA RAHVASTIKUPÜRAMIID AASTAL 2020 JA 2035¹⁶

Statistikaameti rahvastikuprognosist kohaselt **väheneb aastaks 2035 maakonna rahvaarv** ligikaudu 24 000 elanikuni, kahanedes vaatlusalusel perioodil **keskmiselt 413 inimese võrra (1,4%) aastas**. Peamisteks

¹⁵ Statistikaamet, RV088: Rahvastikuprognos 2020-2080: rahvastiku näitajad maakonna ja soo järgi <link>

¹⁶ Statistikaamet, RV088: RAHVASTIKUPROGNOOS 2020-2080: RAHVASTIKU NÄITAJAD MAAKONNA JA SOO JÄRGI <link>

põhjusteks on nooremate elanike vähenevast osatähtsusest tulenev vähene sündide arv, aga ka pidev negatiivne rändesaldo. 2020. aastal ületas väljarännete arv sisserännete oma 240 võrra. Statistikaameti prognoosi kohaselt aastaks 2035 rändesaldo küll paraneb, kuid jääb endiselt miinuspoolele (-157). Kui 2020. aastal moodustas kuni 19-aastaste (k.a.) noorte osakaal maakonnas 20%, siis 2035. aastaks väheneb noorte arv pea 2000 inimese võrra, moodustades kogurahvastikust vaid 17%. Aastaks 2035 suureneb 65-aastaste ja vanemate arv rohkem kui 1000 inimese võrra, moodustades kogurahvastikust 34% (2020. aastal 23%).

Tööelisi elanikke (15 – 74-aastaseid¹⁷) oli 2020. aastal Järva maakonnas 22 300, neist hõivatuid oli Statistikaameti andmeil¹⁸ ligikaudu 14 000, töötuid ca 1100 ja mitteaktiivseid ca 7200. Järva maakonna tööhõive määr oli 2020. aastal 62,6% (Eestis tervikuna 66,7%). Vaatlusaluse vanusegrupi töötuse määr oli 2020. aastal 7,3% (Eestis tervikuna 6,8%). Statistikaameti prognoosi kohaselt väheneb Järva maakonnas **2035. aastaks tööeliste elanike arv ligikaudu 25% võrra ehk 16 762 inimeseni**.

Intervjuudest selgus, et **tööjõupuudus on ettevõtjate arvates maakonna ettevõtluskeskkonna üks tuumikprobleeme**. Omavalitsused näevad enda rolli tööelise elanikkonna suurendamisel, ehk mida rohkem on KOV-is tööjõudu, seda konkurentsivõimelisem on omavalitsus üleüldiselt. Näiteks on Türi vallas seetõttu sisse seatud noorte elama asumise toetus.

Tabelis 2 on kujutatud Järva maakonnas elavate töötajate tegevusalad võrreldes muu Eestiga. Võrdluses kogu Eestiga paistab silma **põllumajandussektori ja töötleva tööstuse suur esindatus**. Maakonna võrdluses mahuvad sinna vahele esindatuse poolest veel ka **ehitussektor ja ning kaubandus ja teenindus**. Ülejäänud Eestist on töötajate osakaal väiksem muuhulgas info ja side, kutse-, teadus- ja tehnikaalastes tegevustes ning hulgi- ja jaekaubanduses.

TABEL 2. JÄRVA MAAKONNAS ELAVATE¹⁹ TÖÖTAJATE TEGEVUSALA (2019)²⁰

TEGEVUSALA	EESTI KESKMINE (%)	JÄRVA MAAKOND (%)
Töötlev tööstus	17,33	21,35
Hulgi- ja jaekaubandus; mootorsõidukite ja mootorrattaste remont	14,88	12,76
Ehitus	7,73	10,36
Haridus	8,76	9,58
Põllumajandus, metsamajandus ja kalapüük	3,10	8,89
Veondus ja laondus	6,48	6,23
Avalik haldus ja riigikaitse; kohustuslik sotsiaalkindlustus	5,76	5,92
Tervishoid ja sotsiaalhoolekanne	6,61	5,39
Haldus- ja abitegevused	5,40	4,24
Majutus ja toitlustus	4,21	2,69

¹⁷ Tööeline rahvastik – rahvastiku majandusliku aktiivsuse uurimisel aluseks võetavas ehk tööjõu-uuringu objektiks olevas vanusevahemikus rahvastik (15–74-aastased).

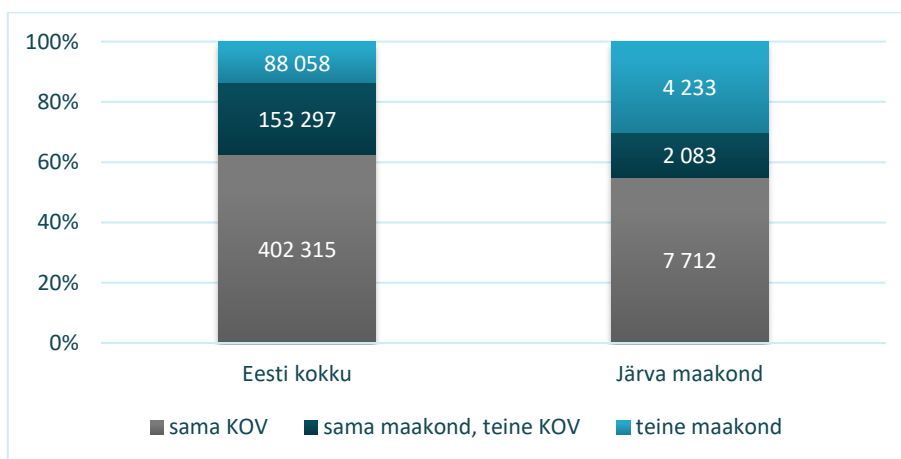
¹⁸ Statistikaamet, TT4645: 15-74-aastaste hõiveseisund | Näitaja, Piirkond/maakond, Vanuserühm ning Vaatlusperiood <link>

¹⁹ Põhitöökoha asukoht kajastab töökoha asukohta Töötamise registri järgi: <https://www.emta.ee/et/ariklient/registreerimine-ettevotlus/tootamise-registreerimine/tookoha-aadressi-maaramise-juhend>. Kui töökoha asukoht Töötamise registris puudus, aga isiku tööandjaks oli Eestis registreeritud asutus, ettevõtte või FIE, siis leiti töökoha asukoht Äriregistrist tööandja juriidilise aadressi järgi.

²⁰ Rahandusministeerium

TEGEVUSALA	EESTI KESKMINE (%)	JÄRVA MAAKOND (%)
Kutse-, teadus- ja tehnikaalane tegevus	4,47	2,23
Info ja side	4,22	2,02
Kunst, meelelahutus ja vaba aeg	2,68	2,20
Muud teenindavad tegevused	2,34	1,76
Kinnisvaraalne tegevus	2,46	1,73
Mäetööstus	0,49	0,72
Finants- ja kindlustustegevus	1,76	0,64
Elektrienergia, gaasi, auru ja konditsioneeritud õhuga varustamine	0,74	0,53

Elukohajärgses KOV-is töötavate inimeste osakaal ning samas maakonnas, aga erinevas KOV-is töötajate inimeste osakaal on Järva maakonnas alla Eesti keskmise (vt Joonis 3). Intervjuudest tuli samuti välja et 30-40 km raadiuses tööl käimist peetakse üsna tavapäraseks. Samuti on **ülejäanud Eestiga võrreldes pisut suurem elukohast erinevas maakonnas töötavate inimeste osakaal (31% vs 23%)**. Suurimaks maakonnaväliseks tõmbekeskuseks on Tallinn, kus töötab ligi 2600 (14%) järvamaalast. Intervjueritute hinnangul on aga Tallinnasse tööle liikumine loomulik, sest ka kohalikesse ettevõtetesse käivad inimesed mujalt tööle. Oluliseks mõjutajaks siinkohal on valmiv Võõbu-Mäo maanteelõik, mis lühendab Tallinnasse liikumise aega ning loodetavasti tõstab kohapealse kinnisvara hinda ja suurendab seeläbi kohalike ettevõtete investeerimisvõimekust. Lisaks aitab töötajate liikumisele kaasa hea rongiühendus Tallinnaga. Samas hindasid intervjueritavad, et **maakond üldiselt on üks tööhõive areaal ja töötajate liikumine maakonnast välja ja sisse on tegelikult tasakaalus**. Intervjueritute hinnangul peaks suurenema kohaliku elukeskkonna atraktiivsus, misjärel väheneks väljaränne ning piirkonda võiks õnnestuda seejärel senisest paremini mujalt inimesi elama meelitada, sh ettevõtjaid julgemalt investeerima ka töökohtade loomisesse, mis nõuavad kõrgemat haridustaset. Intervjueritavate hinnangul on tänased väljarändajad pigem keskastme spetsialistid, kes kohapeal endale sobivat tööd ei leia.

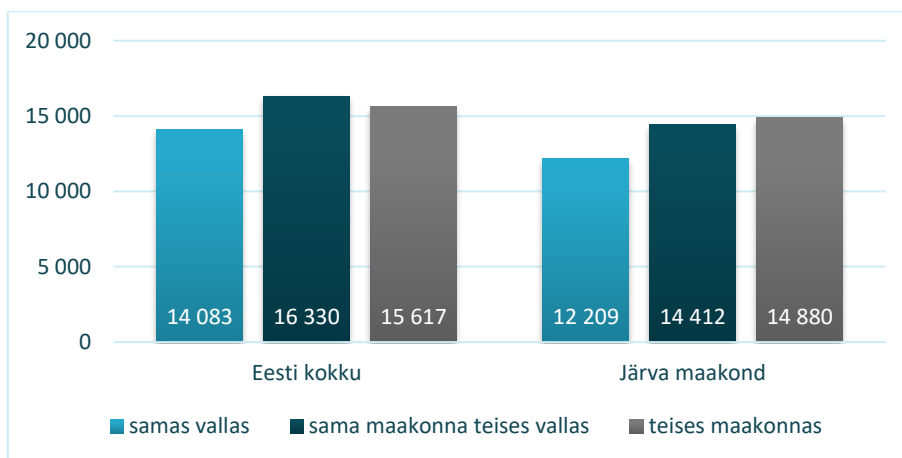

JOONIS 3. JÄRVA MAAKONNA ELANIKE TÖÖKOHTADE ASUKOHT (2019)²¹

Töörände üheks põhjuseks võib olla makstava palga suurus. Samuti võib tööränne olla põhjustatud töökohtade puudusest elukohajärgses KOV-is, kuid vaadates statistikat (joonis 4) ei peitu töörände põhjus siiski niivõrd palgas. Joonisel on kujutatud elanike elukohast erinevas omavalitsuses ja erinevas maakonnas

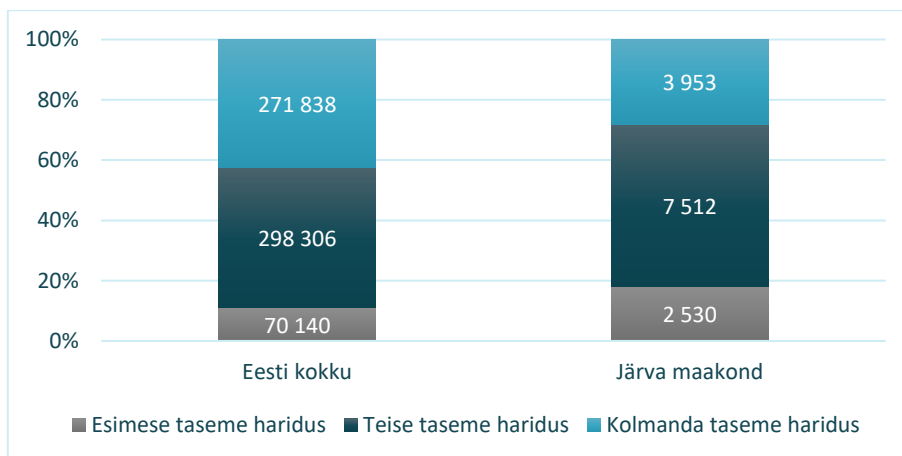
²¹ Rahandusministeerium

töötavate inimeste keskmine aastane brutosissetulek. See näitab, et samas omavalitsuses töötavatele inimestele suudetakse pakkuda ülejäänud Eestiga võrreldes elukohajärgses KOVis töötades pisut kõrgemat töötasu. Ettevõtjate intervjuudest selgus, et enamik näevad maakonda ühtse ettevõtluskeskkonnana, mistõttu teises omavalitsuses töötamine Järva maakonnas üldpilti suuresti ei mõjuta.

JOONIS 4. JÄRVA MAAKONNA TÖÖTAJATE AASTANE BRUTOSISSETULEK TÖÖKOHA ASUKOHA JÄRGI (2019)²²

Allolev joonis 5 illustreerib Järva maakonnas elavate töötajate haridustaset võrreldes Eesti keskmisega. Töötajate liikumist mõjutab kindlasti nii töötava elanikkonna haridustase kui ka piirkonnas olevate ettevõtete tööjõu vajadus lähtuvalt haridustasemest või kvalifikatsioonist. Allolev joonis näitab, et **Järvamaal on töötajatel Eesti keskmisega võrreldes rohkem I ja II taseme haridusega inimesi ja vähem III taseme ehk kõrgharidusega spetsialiste.** See võib tõenäoliselt vähendada võimalusi suurtel või arenevatel ettevõtetel leida piirkonnast sobivat tööjõudu.

JOONIS 5. JÄRVA MAAKONNAS ELAVATE TÖÖTAJATE HARIDUS (2019)²³

Järva-Jaani

Järva-Jaani on Järva valda kuuluv 3,2 km² suurusega alev (haldusreformi eelselt Järva-Jaani valla halduskeskus), kus elas Statistikaameti andmetel 2020. aastal 977 inimest. 2017. aastaga võrreldes on elanike arv vähenenud ligikaudu 2,6%. Suurima osa Järva-Jaani elanikest moodustavad 15 – 64-aastased, keda on 61,7%. Eakaid (65-aastased ja vanemad) on Järva-Jaanis ca 21,2% ning 0-14-aastaseid 17%.

²² Rahandusministeerium

²³ Rahandusministeerium

TABEL 3. JÄRVA-JAANI RAHVAARV PERIOODIL 2017 – 2020²⁴

	2017	2018	2019	2020
0-14-aastaste arv	172	183	175	167
15-64-aastaste arv	620	620	620	603
65-aastaste ja vanemate arv	211	210	205	207
Vanuserühmad kokku	1003	1013	1000	977

Koeru

Koeru on Järva valda kuuluv 2 km² suurusega alevik (haldusreformi eelselt Koeru valla keskus), kus elas Statistikaameti andmetel 2020. aastal 1002 inimest. 2017. aastaga võrreldes on elanike arv kasvanud ligikaudu 4,4%. Suurima osa Koeru elanikest moodustavad 15 – 64-aastased, keda on 61,7%. Eakaid (65-aastased ja vanemad) on Koerus ca 23,8% ning 0-14-aastaseid 14,6%.

TABEL 4. KOERU RAHVAARV PERIOODIL 2017 – 2020²⁵

	2017	2018	2019	2020
0-14-aastaste arv	162	151	149	146
15-64-aastaste arv	590	580	565	618
65-aastaste ja vanemate arv	208	211	218	238
Vanuserühmad kokku	960	942	932	1002

Aravete

Aravete on Järva valda kuuluv 1,9 km² suurusega alevik (haldusreformi eelselt kuulus Ambla valda), kus elas Statistikaameti andmetel 2020. aastal 744 inimest. 2017. aastaga võrreldes on elanike arv vähenenud ligikaudu 3,5%. Suurima osa Aravete elanikest moodustavad 15 – 64-aastased, keda on 61%. Eakaid (65-aastased ja vanemad) on Aravetel ca 25,3% ning 0-14-aastaseid 13,7%.

TABEL 5. ARAVETE RAHVAARV PERIOODIL 2017 – 2020²⁶

	2017	2018	2019	2020
0-14-aastaste arv	106	106	107	102
15-64-aastaste arv	479	470	469	454
65-aastaste ja vanemate arv	186	186	186	188
Vanuserühmad kokku	771	762	762	744

²⁴ Statistikaamet, Asulate arv soo ja 3 peamise vanuserühma järgi <[link](#)>

²⁵ Statistikaamet, Asulate arv soo ja 3 peamise vanuserühma järgi <[link](#)>

²⁶ Statistikaamet, Asulate arv soo ja 3 peamise vanuserühma järgi <[link](#)>

3.2. ETTEVÕTLUSMAASTIKU KIRJELDUS

Äriregistri andmetel oli 2019. aasta seisuga Järva maakonda registreeritud 41 aktsiaseltsi, 2947 osaühingut, 19 tulundusühingut, 8 täisühingut, 34 usaldusühingut, 1 Euroopa ühistu ja 933 füüsilisest isikust ettevõtjat (FIE), kokku 3983 ettevõtet. Kuna Äriregistris puuduvad FIEde majandustegevuse andmed, on tegutsevate ehk majanduslikult aktiivsete ettevõtete ülevaate koostamisel tuginetud Maksu- ja Tolliameti avaldatud ettevõtluse statistikale²⁷(vt allolev tabel 6). **Majandusliku aktiivsuse indikaatoriks on käibe või töötajate olemasolu 2019. aastal.** Maksu- ja Tolliameti andmetele tuginedes oli **2019. aastal Järva maakonnas 1807 majanduslikult aktiivset äriühingut (sh FIEd).**

Ettevõtete analüüsi juures vaadeldi küll kõikide andmebaaside andmeid, kuid andmete täielikkus on erinevates andmebaasides erinev ja seetõttu kombineeriti ülevaade lähtuvalt andmekvaliteedist alljärgnevalt:

- ettevõtete tegevusvaldkonnad Maksu- ja Tolliameti andmetel;
- ettevõtete ülevaade, sh töökohad äriühingutes Maksu- ja Tolliameti andmetel;
- ettevõtete netokäibed Maksu- ja Tolliameti andmetel;
- eksportööride ja ekspordimahtude ülevaade Äriregistri andmetel;
- ettevõtete kasum Äriregistri andmetel;
- monofunktsionaalsete asulate ettevõtete ülevaade Maksu- ja Tolliameti andmetel.

Andmete täielikkus sõltub paljuski ettevõtetest endist ja nende edastatud andmete kvaliteedist. Kuna erinevates andmekogudes on erinevused, annab see alust arvata, et üldiseid hinnanguid saab andmete baasil esitada lähtuvalt sellest, mis andmeid konkreetne asutus kogub. Eelnevast tulenevalt on ettevõtete tasandil keeruline andmete põhjal konkreetseid hinnanguid anda, mistõttu ongi siinkohal oluline statistika ilmestamine intervjuudega. Alljärgneva ettevõtluse ülevaate koostamisel on arvesse võetud vaid Järva maakonda registreeritud ettevõtteid ning välja on jäetud nende ettevõtete näitajad, kes küll tegutsevad vaatlusalusel piirkonnas, kuid kelle juriidiline aadress on Äriregistri andmetel mõnes muus maakonnas (nt AS Konesko, Stora Enso AS, jaeketid: Selver, Rimi, Maxima jt).

Maakonna **populaarseimaks ettevõtluse tegevusvaldkonnaks oli 2019. aastal põllumajandus, metsamajandus ja kalapüük (343 aktiivset)**. Põllumajandustööstusel on maakonnas oluline roll, kuna tegemist on Järvamaa jaoks traditsioonilise tegevusvaldkonnaga. Muuhulgas on Järvamaal ühed Eesti viljakaimad põllumaad. Sellele järgnesid ehitus (271), hulgi- ja jaekaubandus (243) ning töötlev tööstus (160). Kõige enam töökohti oli 2019. aastal samuti eespool mainitud sektorites, seejuures enim töötleva tööstusega seotud äriühingutes (2125), millele järgnesid hulgi- ja jaekaubandus (1531), põllumajandus, metsamajandus ja kalapüük (1213) ning ehitus (1198). Samuti on tõenäoliselt põllumajandussektoris säilinud talude baasilt väiksed ettevõtted, mida toetab nii hea mullaviljakus kui ka pikaaegsed traditsioonid.

2017. aastaga võrreldes oli 2019. aastal majanduslikult aktiivsete äriühingute arv suurenenud pea kõigis majandussektorites. Eelkõige paistavad kasvu poolest silma ehitus (võrreldes 2017. aastaga 58 ettevõtet rohkem), kutse-, teadus ja tehnikaalased tegevused (+36), elektrienergia, gaasi, auru ja konditsioneeritud õhuga varustamine (+31) ning haldus ja abitegevused (+20). Ettevõtete arv on kahanenud põllumajandus, metsamajandus ja kalapüük (-6), mäetööstuses (-1), majutus ja toitlustuses (-1) ja kunsti, meelelahutuse ja vaba aja (-1) valdkonnas. Võrreldes 2017. aastaga on suurenenud ka töökohtade arv äriühingutes. Enim on uusi töökohti lisandunud ehituses (+303), töötlevas tööstuses (+179), põllumajanduses, metsamajanduses ja kalapüügis (+147) ning veonduses ja laonduses (+116). Töökohtade arv on vähenenud tervishoius ja sotsiaalhoolekandes (--16), info ja side (-7) ja haridusvaldkonnas (-2).

Eestis tervikuna oli Statistikaameti andmetel 2019. aastal kõige enam hulgi- ja jaekaubandus; mootorsõidukite ja mootorrataste remondi valdkonna ettevõtteid ning sellele järgnesid kutse-, teadus- ja

²⁷ Maksu- ja Tolliamet, Ettevõtluse statistika kohalike omavalituste kaupa <[link](#)>

tehnikaalane tegevuse ning ehitusvaldkonna ettevõtted. 2017. aastaga võrreldes on vähenenud põllumajandus, metsamajandus ja kalapüügi valdkonna (-245), hulgi- ja jaekaubandus; mootorsõidukite ja mootorrataste remondi valdkonna (-469) ja veevarustus; kanalisatsioon; jäätme- ja saastekäitluse valdkonna (-2) ettevõtete arv. Ülejäänud valdkondades on 2017. aastaga võrreldes ettevõtete arv suurenenud, mh suurim kasv on olnud info ja side (+1824), kutse-, teadus- ja tehnikaalase tegevuse (+1357) ning ehituse (+1313) valdkonnas.

TABEL 6. JÄRVA MAAKONDA REGISTREERITUD ETTEVÕTETE ÜLEVAADE 2017. JA 2019. AASTA MAKSU-JA TOLLIAMETI ANDMETELE TUGINEDES²⁸

EMTAK	ÄRIÜHINGUTE ARV (MAJANDUSLIKULT AKTIIVSED)		TÖÖKOHAD ÄRIÜHINGUTES					
	2017	2019	KOKKU		KESKMINE TÖÖTAJATE ARV ETTEVÖTTES		SUURIM TÖÖTAJATE ARV ETTEVÖTTES	
EMTAK	2017	2019	2017	2019	2017	2019	2017	2019
Põllumajandus, metsamajandus ja kalapüük	352	346	1066	1213	3,0	3,6	121	132
Mäetööstus	4	3	78	89	19,5	33,6	60	89
Töötlev tööstus	154	160	1946	2125	12,6	13,9	280	310
Elektrienergia, gaasi, auru ja konditsioneeritud õhuga varustamine	5	36	29	25	5,8	5,8	13	25
Veevarustus; kanalisatsioon, jäätme- ja saastekäitlus	11	11	89	101	8,0	11,2	44	47
Ehitus	213	271	895	1198	4,2	4,9	79	100
Hulgi- ja jaekaubandus; mootorsõidukite ja mootorrataste remont	228	243	1475	1531	6,4	6,5	792	1531 ²⁹
Veondus ja laondus	113	126	622	738	5,5	6,0	90	87
Majutus ja toitlustus	60	59	267	285	4,4	5,1	25	29
Info ja side	40	45	148	141	3,7	3,3	61	59
Finants- ja kindlustustegevus	11	15	49	52	4,4	4,3	35	31
Kinnisvaraalaane tegevus	62	76	97	128	1,5	1,7	20	28
Kutse-, teadus- ja tehnikaalane tegevus	131	151	165	182	1,2	1,2	4	7
Haldus- ja abitegevused	82	105	150	177	1,8	1,8	28	23
Haridus	10	12	25	23	2,5	2,5	8	8
Tervishoid ja sotsiaalhoolekanne ³⁰	29	29	429	413	14,7	14,2	298	304

²⁸ Maksu- ja Tolliamet, Ettevõtluse statistika kohalike omavalituste kaupa <link>

²⁹ Järva Tarbijate Ühistu.

³⁰ Kajastab vaid äriühingute infot (nt ei sisalda SA Koeru Hooldekeskuse andmeid).

	ÄRIÜHINGUTE ARV (MAJANDUSLIKULT AKTIIVSED)		TÖÖKOHAD ÄRIÜHINGUTES					
			KOKKU		KESKMINE TÖÖTAJATE ARV ETTEVÖTTES		SUURIM TÖÖTAJATE ARV ETTEVÖTTES	
Kunst, meelelahutus ja vaba aeg	28	27	31	40	1,1	1,4	6	7
Muud teenindavad tegevused	67	88	90	114	1,3	1,4	8	8
Määratlemata	29	4	31	0	1,0	0	4	0
Kokku	1628	1807	7682	8591	4,7	5,1	-	-

Maakonda registreeritud ettevõtetest on suurimad tööandjad:

- Järva Tarbijate Ühistu – 916
- AS Eesti Pagar – 307 AS Järvamaa Haigla – 306
- AS E-Piim Tootmine – 194
- Jalax AS – 142
- Viking Window AS – 127
- Estonia OÜ – 113
- TB Works OÜ (end Metre OÜ) – 111
- OÜ PMT – 95
- Euroleib OÜ – 88
- Aarman Puit OÜ – 88
- Edelaraudtee Infrastruktuuri AS – 85

Allolevas tabelis (vt tabel 7) on välja toodud Järva maakonna ettevõtete netokäibed 2017. ja 2019. aastal. Vaatlusaluses vahemikus on suurenenud nii ettevõtete koguarv kui ka töötajate arv. 2017. aastaga võrreldes on kasvanud ettevõtete käive pea kõigis valdkondades, sh on pea kõigis valdkondades kasvanud ka käive aktiivse äriühingu kohta. Absoluutnumbrites on suurim kasv toimunud samuti suurima käibega sektorites: hulgi- ja jaekaubanduses (+52 mln), põllumajanduses, metsamajanduses ja kalapüügis (+42 mln), töötlevas tööstuses (+40 mln) ning ehituses (+36 mln). Suhteline kasv on olnud suurim finants- ja kindlustustegevuses (0,8 mln-> 2 mln).

TABEL 7. JÄRVA MAAKONNA ETTEVÖTETE NETOKÄIBED (MÜÜGITULU) 2017. JA 2019. AASTAL³¹

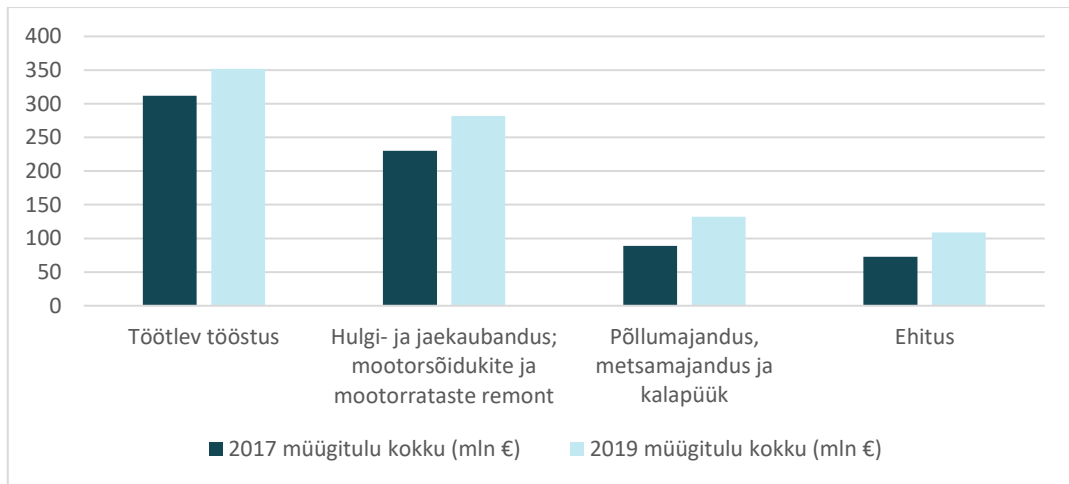
EMTAK	2017			2019		
	Müügitulu kokku (mln)	Keskmine ettevõtte (mln)	Suurim ettevõtte (mln)	Müügitulu kokku (mln)	Keskmine ettevõtte (mln)	Suurim ettevõtte (mln)
Põllumajandus, metsamajandus ja kalapüük	89	0,3	12,6	132	0,33	21,9
Mäetööstus	5	1,2	3,3	4,9	1,6	3,1
Töötlev tööstus	312	2	57,4	352	2,1	65
Elektrienergia, gaasi, auru ja konditsioneeritud õhuga varustamine	1,6	0,3	0,8	2	0,3	0,9

³¹ Maksu- ja Tolliamet, Ettevõtluse statistika kohalike omavalituste kaupa <link>

EMTAK	2017			2019		
Veevarustus; kanalisatsioon, jäätme- ja saastekäitlus	6,6	0,5	3,8	9,1	0,7	1,6
Ehitus	72,8	0,4	14,8	109	0,4	22
Hulgi- ja jaekaubandus; mootorsõidukite ja mootorrataste remont	230	0,9	91	282	1,1	113
Veondus ja laondus	42,3	0,4	7	60	0,5	10,1
Majutus ja toitlustus	5,6	0,1	0,9	7,8	0,1	1
Info ja side	4,5	0,1	2,3	5,6	0,1	2,6
Finants- ja kindlustustegevus	0,8	0,06	0,6	2	0,1	1,3
Kinnisvaraalaane tegevus	5	0,06	2,2	6,2	0,1	2
Kutse-, teadus- ja tehnikalaane tegevus	6,4	0,05	1,1	5,5	0,03	0,5
Haldus- ja abitegevused	10,1	0,1	3,5	9	0,08	1,6
Haridus	0,3	0,03	0,1	0,4	0,04	0,2
Tervishoid ja sotsiaalhoolekanne ³²	*	*	0,07	*	*	0,1
Kunst, meelelahutus ja vaba aeg	0,4	0,02	0,07	0,5	0,02	0,08
Muud teenindavad tegevused	1	0,01	0,1	1,2	0,01	0,2
Määratlemata	1,5	0,06	0,2	0	0	0
Kokku	794,9	-	91	989,2	-	113

Suurima käibega majandusvaldkonnad on välja toodud joonisel 6. Suurima käibega valdkondadeks on töötlev tööstus (352 mln), hulgi- ja jaekaubandus (282 mln), põllumajandus, metsamajandus ja kalapüük (132 mln) ja ehitus (109 mln). Eelnevalt nimetatud sektoritesse kuulusid ka suurima aastase käibega ettevõtted.

³² Enamik tegutsevatest ei ole käibemaksukohuslased, mistõttu andmed ei illustreeri adekvaatselt tervikpilti.

JONIS 6. SUURIMA MÜÜGITULUGA ETTEVÕTETE TEGEVUSVALDKONNAD JÄRVAMAAL³³

2019. aasta andmetele tuginedes olid Järvamaal töötleva tööstuse valdkonnas suurima käibega ettevõteteks:

- Eesti Pagar AS – 56 mln eurot (töötajaid 307),
- AS E-Piim Tootmine – 49 mln eurot (töötajaid 194),
- E-Piim Piimandusühistu – 33 mln eurot (töötajaid 9),
- Combimill Reopalu OÜ – 21 mln eurot (töötajaid 58),
- Viking Window AS – 14 mln eurot (töötajaid 127).

Põllumajanduse, metsamajanduse ja kalapüügi valdkonnas olid suurima käibega:

- Väätsa Agro AS – 38 mln eurot (töötajaid 83),
- Aarman Puit OÜ – 19 mln eurot (töötajaid 88),
- Estonia OÜ – 15 mln eurot (töötajaid 113),
- Marrek Puit OÜ – 5 mln eurot (töötajaid 36),
- AS Aravete Agro – 5 mln eurot (töötajaid 62).

Hulgi- ja jaekaubandus; mootorsõidukite ja mootorrataste remondi valdkonnas olid suurima käibega:

- Järva Tarbijate Ühistu – 102 mln eurot (töötajaid 916),
- OÜ Baltic Agro Machinery (praeguse nimega OÜ BAM2) – 49 mln eurot (töötajaid 51),
- Avena Nordic Grain OÜ – 37 mln eurot (töötajaid 12)
- Taure AS – 15 mln eurot (töötajaid 47),
- Nor-Est Wood AS – 8 mln eurot (töötajaid 13).

Ehituse valdkonnas olid suurima käibega:

- Verston Ehitus OÜ – 23 mln eurot (töötajaid 82),
- Paide MEK AS – 13 mln eurot (töötajaid 76),
- Haart Ehitus OÜ – 11 mln eurot (töötajaid 50),

³³ Maksu- ja Tolliamet, Ettevõtluse statistika kohalike omavalituste kaupa <link>

- Reme Grupp OÜ – 6 mln eurot (töötajaid 84),
- Comfort AE AS – 6 mln eurot (töötajaid 28).

Järva maakonna äriühingud teenisid 2019. aastal Äriregistri andmetel kokku 39,5 mln eurot kasumit (vt tabel 8). Kõige kasumlikumateks sektoriteks olid töötlev tööstus (13,9 mln), põllumajandus, metsamajandus ja kalapüük (12,6 mln) ning hulgi- ja jaekaubandus (5 mln). Samuti olid nimetatud sektorites suurimat kasumit teenivad äriühingud. Kahjumit said äriühingud veonduse ja laonduse (-1,5 mln), energiasektori (-0,5 mln), kutse-, teadus- ja tehnikaalastes tegevuste (-0,38 mln) ning veevarustuse, kanalisatsioonis, jäätme- ja saastekäitluse (-0,17 mln) valdkondades. 2019. aasta majandusülevaate kohaselt halvendasid 2019. aastal langenud ekspordihinnad ka ettevõtete kasumite kasvatamise võimalusi.

Võrreldes 2017. aastaga on maakonna äriühingute aastane kasum langenud ca 10 mln. Suurim langus on toimunud põllumajanduses, metsamajanduses ja kalapüügis (-6,2 mln), haldus- ja abitegevustes (-5,7 mln), kutse-, teadus- ja tehnikaalastes tegevustes (-3,5 mln) ning ehituses (-2,4 mln). Kasum on tõusnud enim töötlevas tööstuses (+4 mln) ning hulgi- ja jaekaubanduses (+1,5 mln).

TABEL 8. JÄRVA MAAKONDA REGISTREERITUD ÄRIÜHINGUTE KASUM AASTAL 2017 JA 2019³⁴

EMTAK	2017			2019		
	Kasum kokku (mln)	Keskmine (mln)	Suurim (mln)	Kasum kokku (mln)	Keskmine (mln)	Suurim (mln)
Põllumajandus, metsamajandus ja kalapüük	18,8	0,078	3,56	12,6	0,048	2,1
Mäetööstus	0,65	0,33	0,54	0,3	0,3	0,3
Töötlev tööstus	9,93	0,063	1,49	13,9	0,09	4,4
Elektrienergia, gaasi, auru ja konditsioneeritud õhuga varustamine	-0,45	-0,11	-0,007	-0,5	-0,07	0,06
Veevarustus; kanalisatsioon, jäätme- ja saastekäitlus	-0,3	-0,003	0,17	-0,17	-0,02	0,1
Ehitus	5,48	0,026	0,88	3,1	0,01	0,8
Hulgi- ja jaekaubandus; mootorsõidukite ja mootorrattaste remont	3,45	0,016	0,76	5	0,02	2,1
Veondus ja laondus	-2,21	-0,022	0,13	-1,5	-0,01	0,4
Majutus ja toitlustus	0,11	0,002	0,19	0,19	0,004	0,16
Info ja side	0,39	0,007	0,081	0,83	0,015	0,23
Finants- ja kindlustustegevus	0,1	0,008	0,09	0,11	0,007	0,07
Kinnisvaraala tegevus	4,38	0,05	1,52	2,8	0,028	1,26
Kutse-, teadus- ja tehnikaalane tegevus	3,15	0,018	1,28	-0,38	-0,002	0,34

³⁴ Äriregister

EMTAK	2017			2019		
Haldus- ja abitegevused	6,43	0,072	6,1	0,74	0,007	0,11
Haridus	-0,001	-0,0001	0,01	0,044	0,003	0,012
Tervishoid ja sotsiaalhoolekanne	0,43	0,019	0,11	0,89	0,034	0,4
Kunst, meelelahutus ja vaba aeg	0,088	0,002	0,02	0,11	0,002	0,025
Muud teenindavad tegevused	0,13	0,001	0,033	0,25	0,002	0,1
Määratlemata	-0,96	-0,003	0,98	1,17	0,003	0,37
Kokku	49,60	0,029	6,1	39,5	0,025	4,4

Kõikide Järvamaa ettevõtete käive kokku oli 2019. aastal 989,2 mln, millest eksport moodustas 207 mln eurot. 2019. aastal oli Järva maakonnas suurima eksportkäibega sektoriks töötlev tööstus (148,8 mln), millele järgnesid hulgi- ja jaekaubandus (48,7 mln) ning põllumajandus, metsamajandus ja kalapüük (10,1 mln). Samuti tegutsevad nimetatud sektorites suurimad eksportööridest ettevõtted.

2019. aasta majandusülevaate³⁵ kohaselt välisnõudluse kasv aeglustus, Eesti kaupade ja teenuste ekspordi kasv aga kiirenes. Lisaks langes 2019. aastal Eesti kaupade eksport eelneva aastaga võrreldes 0,3% ning muuhulgas langesid aasta teisel poolel ka ekspordihinnad. 2017. aastaga võrreldes Järvamaa ettevõtete ekspordimaht aga kasvas 165 mln eurolt 207 mln euroni, kuigi eksportivate ettevõtete arv vähenes kolme võrra.

Absoluutnumbrites on võrreldes 2017. aastaga toimunud suurim kasv töötlevas tööstuses (+32 mln), hulgi- ja jaekaubanduses (+10 mln) ning põllumajanduses, metsanduses ja kalapüügis (+7 mln). Suurim suhteline kasv on olnud suurim haldus- ja abitegevustes (76 000 -> 2 mln). Peamiselt eksporditakse Euroopa Liidu riikidesse, sh populaarseimateks sihtturgudeks on ootuspäraselt Soome, Läti, Leedu ja Rootsi.

TABEL 9. JÄRVA MAAKONDA REGISTREERITUD EKSPORTÖÖRIDE JA EKSPORDIMAHTUDE ÜLEVAADE 2017 JA 2019³⁶

EMTAK	2017			2019		
	EKSPOR- TIVATE ÄRIÜHIN- GUTE ARV	EKSPORT KOKKU (MLN)	SUURIM EKSPOR- TÖÖR (MLN)	EKSPOR- TIVATE ÄRIÜHIN- GUTE ARV	EKSPORT KOKKU (MLN)	SUURIM EKSPOR- TÖÖR (MLN)
Põllumajandus, metsamajandus ja kalapüük	10	3,1	2,7	12	10,1	6,5
Mäetööstus	1	2,4	2,4	1	2,7	2,7
Töötlev tööstus	59	106,8	35,4	64	142,8	36,6
Elektrienergia, gaasi, auru ja konditsioneeritud õhuga varustamine	0	0	0	0	0	0
Veevarustus; kanalisatsioon, jäätme- ja saastekäitlus	2	0,2	0,2	1	0,4	0,4

³⁵ 2019. aasta majandusülevaade, Majandus- ja Kommunikatsiooniministeerium, Rahandusministeerium <link>

³⁶ Äriregister

EMTAK	2017			2019		
Ehitus	33	5,5	1,1	27	5,1	1,2
Hulgi- ja jaekaubandus; mootorsõidukite ja mootorrataste remont	46	38,7	19,4	45	48,7	35,3
Veondus ja laondus	21	5,8	1,6	22	5,7	2,1
Majutus ja toitlustus	2	0,7	0,7	5	0,7	0,7
Info ja side	5	0,3	0,3	8	0,3	0,3
Finants- ja kindlustustegevus	2	0,2	0,2	0	0	0
Kinnisvaraalaane tegevus	5	0,08	0,06	6	0,06	0,06
Kutse-, teadus- ja tehnikaalaane tegevus	11	1	0,8	8	0,3	0,2
Haldus- ja abitegevused	3	0,08	0,04	6	2	1,5
Haridus	0	0	0	0	0	0
Tervishoid ja sotsiaalhoolekanne	1	0,1	0,1	0	0	0
Kunst, meelelahutus ja vaba aeg	3	0,003	0,002	0	0	0
Muud teenindavad tegevused	2	0,03	0,02	1	0,003	0,003
Määratlemata	4	0,08	0,07	1	0,1	0,1
Kokku	210	165,2	35,4	207	219	36,6

3.2.1. MONOFUNKSIONAALSETE ASULATE ETTEVÕTLUSMAASTIK

JÄRVA-JAANI

EMTA andmetel oli 2019. aasta seisuga Järva-Jaanis registreeritud 95 äriühingut, millest aktiivseid 64. Populaarseimateks tegevusaladeks on ehitus (16 ettevõtet) ja hulgi- ja jaekaubandus (12 ettevõtet). 2019. aastal töötas Järva-Jaani äriühingutes kokku 449 töötajat. Enim töökohti oli töötlevas tööstuses (260), millele järgnesid ehitus (62), veondus ja laondus (49) ning põllumajandus, metsamajandus ja kalapüük (39). Keskmine töötajate arv Järva-Jaani äriühingutes oli 8,16. Järva-Jaani suurimaks tööandjaks on AS E-Piim Tootmine, mis pakub tööd 194 inimesele. Järva-Jaanisse registreeritud ettevõtete netokäive oli 2019. aastal kokku 69 mln eurot. Suurima käibega majandussektoriks oli ülekaalukalt töötlev tööstus (59,7 mln), millele järgnesid ehitus, põllumajandus, metsamajandus ja kalapüük (mõlemad 2,9 mln) ning veondus ja laondus (2,6 mln).

Võrreldes 2017. aastaga on Järva-Jaani aktiivsete äriühingute arv kasvanud 4 võrra. Samuti on kasvanud töötajate arv äriühingutes (+32) ja äriühingute netokäive (+8 mln).

TABEL 10. JÄRVA-JAANI ETTEVÖTETE ÜLEVAADE 2019. AASTA MAKSU- JA TOLLIAMETI ANDMETELE TUGINEDES³⁷

EMTAK	ÄRIÜHINGUID KOKKU	TÖÖKOHAD ÄRIÜHINGUTES		ÄRIÜHINGUTE NETOKÄIVE	
		KOKKU	KESKMINE	KOKKU (MLN)	KESKMINE (MLN)
Ehitus	16	62	3,9	2,9	0,2
Finants- ja kindlustustegevus	1	4	4	0	0
Haldus- ja abitegevused	2	1	1	0,05	0,03
Hulgi- ja jaekaubandus; mootorsõidukite ja mootorrattaste remont	12	14	1,6	0,7	0,06
Kinnisvaraalaane tegevus	5	1	0,5	0,05	0,01
Kunst, meelelahutus ja vaba aeg	1	1	1	0,02	0,02
Kutse-, teadus- ja tehnikaalaane tegevus	3	2	1	0,03	0,01
Majutus ja toitlustus	1	3	3	0	0
Muud teenindavad tegevused	2	6	3	0,08	0,04
Põllumajandus, metsamajandus ja kalapüük	7	39	6,5	2,9	0,4
Tervishoid ja sotsiaalhoolekanne	2	7	3,5	0	0
Töötlev tööstus	6	260	43,3	59,6	10
Veondus ja laondus	6	49	8,16	2,6	0,5
Kokku	64	449	8,16	69,1	1,1

KOERU

EMTA andmetel oli 2019. aasta seisuga Koerus registreeritud 43 äriühingut, millest aktiivseid 41. Populaarseimateks tegevusaladeks on ehitus, hulgi- ja jaekaubandus ning töötlev tööstus (kõigis 6 ettevõtet). 2019. aastal töötas Koeru äriühingutes kokku 239 töötajat. Enim töökohti oli töötlevas tööstuses (115) ja ehituses (23). Keskmine töötajate arv Koeru äriühingutes oli 6,63. Koeru suurimaks tööandjaks on Fineltec Baltic OÜ, mis pakub tööd 62 inimesele. Koerusse registreeritud ettevõtete netokäive oli 2019. aastal kokku 22,6 mln eurot. Suurima käibega majandussektoriks oli ülekaalukalt töötlev tööstus (16,1 mln), millele järgnesid veondus ja laondus (2,5 mln) ja ehitus (1,8 mln).

Võrreldes 2017. aastaga on Koeru aktiivsete äriühingute arv kasvanud 6 võrra. Märkimisväärselt on kasvanud töötajate arv äriühingutes (+68) ja äriühingute netokäive (+7,7 mln).

³⁷ Maksu- ja Tolliamet, Ettevõtluse statistika kohalike omavalituste kaupa <[link](#)>

TABEL 11. KOERU ETTEVÖTETE ÜLEVAADE 2019. AASTA MAKSU- JA TOLLIAMETI ANDMETELE TUGINEDES³⁸

EMTAK	ÄRIÜHINGUID KOKKU	TÖÖKOHAD ÄRIÜHINGUTES		ÄRIÜHINGUTE NETOKÄIVE	
		KOKKU	KESKMINE	KOKKU (MLN)	KESKMINE (MLN)
Ehitus	6	23	3,8	1,8	0,29
Elektrienergia, gaasi, auru ja konditsioneeritud õhuga varustamine	1	21	21	0,9	0,86
Haldus- ja abitegevused	5	13	4,3	0,28	0,06
Hulgi- ja jaekaubandus; mootorsõidukite ja mootorrataste remont	6	8	1,3	0,6	0,11
Kinnisvaraalaane tegevus	4	4	1,3	0,04	0,009
Kunst, meelelahutus ja vaba aeg	1	0	0	0	0
Majutus ja toitlustus	2	4	2	0,004	0,002
Muud teenindavad tegevused	3	10	3,3	0,1	0,03
Põllumajandus, metsamajandus ja kalapüük	4	8	2,7	0,4	0,1
Tervishoid ja sotsiaalhoolekanne	1	11	11	00	0
Töötlev tööstus	6	115	23	16,1	2,7
Veondus ja laondus	3	22	7,3	2,5	0,8
Kokku	41	239	9,6	22,7	0,5

ARAVETE

EMTA andmetel oli 2019. aasta seisuga Aravetel registreeritud 34 äriühingut, millest aktiivseid 33. Populaarseimateks tegevusaladeks on hulgi- ja jaekaubandus ning ehitus (mõlemas 6 ettevõtet). 2019. aastal töötas Aravete äriühingutes kokku 160 töötajat. Enim töökohti oli põllumajanduses, metsamajanduses ja kalapüügis (63), millele järgnesid haldus- ja abitegevused (24), veondus ja laondus (20) ning töötlev tööstus (19). Keskmine töötajate arv Aravete äriühingutes oli 5,9. Piirkonna suurimaks tööandjaks on AS Aravete Agro, mis pakub tööd 62 inimesele. Aravetele registreeritud ettevõtete netokäive oli 2019. aastal kokku 11,4 mln eurot. Suurima käibega majandussektoriks oli ülekaalukalt põllumajandus, metsamajandus ja kalapüük (5,5 mln), millele järgnesid hulgi- ja jaekaubandus (1,6) veondus ja laondus (1,3 mln), töötlev tööstus (1,1 mln) ning elektrienergia, gaasi, auru ja konditsioneeritud õhuga varustamine (1 mln).

Võrreldes 2017. aastaga on Aravete aktiivsete äriühingute arv kasvanud 4 võrra. Samuti on kasvanud töötajate arv äriühingutes (+17) ja äriühingute netokäive (+0,4 mln).

³⁸ Maksu- ja Tolliamet, Ettevõtluse statistika kohalike omavalituste kaupa <[link](#)>

TABEL 12. ARAVETE ETTEVÖTETE ÜLEVAADE 2019. AASTA MAKSU- JA TOLLIAMETI ANDMETELE TUGINEDES³⁹

EMTAK	ÄRIÜHINGUID KOKKU	TÖÖKOHAD ÄRIÜHINGUTES		ÄRIÜHINGUTE NETOKÄIVE	
		KOKKU	KESKMINE	KOKKU (MLN)	KESKMINE (MLN)
Ehitus	6	10	2	0,4	0,07
Elektrienergia, gaasi, auru ja konditsioneeritud õhuga varustamine	2	4	2	1	0,5
Haldus- ja abitegevused	3	24	12	0,3	0,1
Hulgi- ja jaekaubandus; mootorsõidukite ja mootorrataste remont	6	9	2,25	1,6	0,27
Kinnisvaraalane tegevus	1	0	0	0	0
Kutse-, teadus- ja tehnikaalane tegevus	3	5	1,7	0,05	0,02
Majutus ja toitlustus	1	3	3	0,07	0,07
Muud teenindavad tegevused	1	1	1	0	0
Põllumajandus, metsamajandus ja kalapüük	2	63	31,5	5,5	0,27
Tervishoid ja sotsiaalhoolekanne	1	2	2	0	0
Töötlev tööstus	4	19	9,5	1,1	0,28
Veondus ja laondus	3	20	6,7	1,3	0,44
Kokku	33	160	5,9	11,4	0,35

³⁹ Maksu- ja Tolliamet, Ettevõtluse statistika kohalike omavalituste kaupa <[link](#)>

3.3. ETTEVÕTLUST TOETAVAD TUGISTRUKTUURID

TUGISTRUKTUUR	PEAMINE SIHTRÜHM	EESMÄRK	PAKUTAVAD TEENUSED	RAHASTUS	PEAMISED PARTNERID	TÖÖTAJATE ARV
SA Järvamaa Arenduskeskus (alates 2022 aastast SA Järvamaa)	Ettevõtluse valdkonnas nõustab arenduskeskus nii potentsiaalseid, alustavaid kui ka tegutsevaid ettevõtjaid	Sihtasutuse tegevuse eesmärgiks on toetada regiooni sotsiaalset ja majanduslikku arengut programmide, projektide algatamise, koordineerimise, nõustamise ja juhtimise ning korraldamisega.	<ul style="list-style-type: none"> • ettevõtlusega alustamise nõustamine, • äriplaani nõustamine, • arengunõustamine, • infopäevade ja ümarlaudade korraldamine, • koolituste korraldamine. • Info toetusvõimaluste ja taotlemise tingimuste kohta, • projektitaotluste - ja -aruandluse koostamise nõustamine, • noorte ettevõtlikkuse koordinaator; • kohalikele omavalitsustele investortevgevustes toe ja abi pakkumine; • investeerimisvõimaluste andmebaasi haldamine ja info vahendamine; • investoritele suunatud infomaterjalide ettevalmistamine ja levitamine; • investeerimiseks vajalike kontaktvõrgustike loomine; • investeerimiskeskonna arendamine • ühisturundus • turismi koordineerimine 	Euroopa Liidu toel läbi "Ettevõtlusteadlikkuse arendamise programmi", Euroopa Liidu Regionaalarengu Fond	Majandus- ja Kommunikatsiooniministeerium, MTÜ Maakondlikud Arenduskeskused	10
MTÜ Järva Arengu Partnerid	MTÜ ühendab Järvamaalt endiste Albu, Ambla, Järva-Jaani, Koeru, Kareda, Koigi, Roosna-Alliku ja	Kohaliku elu arendamine, tegevuspiirkonna elanike heaolu suurendamine ja elukeskkonna	Projektide rahastamine	LEADER-rahastus, liikmemaksud, strateegia erinevate tegevuste osalusmaksud, lisafinantseering teistest sobivatest programmidest	LEADER tegevusgrupp, Paide linn, Järva vald, PRIA, PKM Maaeluvõrgustik, ELARD, ADAPTER, MTÜ Arenduskoda, Lääne-	2

	Paide valdade omavalitsusi, ettevõtjaid ja vabaühendusi. Haldusreformi järgselt on JAP-i tegevuspiirkond kaetud kahe omavalitsuse Järva valla ja osaliselt Paide linna territooriumiga.	parandamine; maaelu säilimisele ja taaselukustamisele, tasakaalustatud ning säästvate arengule kaasaitamine; sotsiaalse sidususe suurendamine, maamajanduse ja tööhõive eelduste arendamine.			Harju Koostöökoda, MTÜ Lõuna-Järvamaa Koostöökogu, Maaeluministeerium, 31.12.2020 seisuga 86 liiget, neist 2 omavalitsused, 34 äri sektori ja 50 mittetulundussektori esindajat	
MTÜ Lõuna-Järvamaa koostöökogu	Türi valla territoorium ilma endise Käru valla territooriumita ning Järva valla territoorium endise Imavere valla piirides.	Koostöökogu eesmärgiks on maaelu arendamine ning uute ideede leidmine	Rahastab projekte, spetsiifilisemalt arengukavast ei selgu	LEADER-rahastus, i liikmemaksud, ürituste-õppereiside osalustasud, muud tulud/toetused, projektitaotlejate omafinantseering, Kogu eelarvest moodustab projektitoetuse (meetmete elluviimise) eelarve 80%, ülejäänud 20% moodustavad tegevuspiirkonna elavdamise ning kohaliku tegevusgrupi jooksvad kulud.	Eesti LEADER-liit, PRIA, 01.01.2021 seisuga on MTÜ-l Lõuna-Järvamaa koostöökogu 67 liiget, neist 2 kohalikku omavalitsust, 29 äri sektori esindajat ning 36 mittetulundussektori esindajat.	2
Eesti Töötukassa	Alustavad ettevõtted	Pakub rahalist toetust alustavale ettevõttele (kuni 6000 EUR), lisaks toetab ettevõtlust läbi mentorluse ja kulude hüvitamise.	Ettevõtluse toetamiseks võib töötukassa kokkuleppel isikuga hüvitada koolituskulu ja individuaalse mentorluse kulu kokku kuni 2500 eurot, sealhulgas individuaalse mentorluse kulu kuni 1250 eurot. Ettevõtluse alustamise toetuse saajatele hüvitatakse vajadusel ettevõtte tegevusvaldkonnaga või ettevõtluskogemuse õppimisega laiemalt seotud individuaalse mentorluse kulu. Individuaalne mentorlus peab sisaldama äri käivitamise ja jätkusuutlikkuse saavutamise		Maakondlikud Arenduskeskused, Tallinna Ettevõtlusinkubaatorid, Tartu Loomemajanduskeskus, Tallinna ettevõtluskeskus	

			seotud teemasid, küsimusi ja probleeme.			
Järvamaa Kutsehariduskeskus	Kõik soovijad	Täienduskoolitustel on võimalik arendada nii töölaseid teadmisi ja oskusi kui õppida täiesti uut eriala või osaleda esma- ja ümberõppekursustel.	<p>Ettevõtlusega otseselt seotud tasulised koolitused:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Väikeettevõtte kodulehe loomine ja haldamine • Ettevõtluse alused koos äriplaani koostamisega • Majandusarvestus ja finantsjuhtimine väikeettevõtlusega alustajale ja väikeettevõtjale • Dokumenditöö korraldus väikese ja keskmise suurusega ettevõttes • Väikeettevõtja praktiline koolitus raamatupidamise programmis 		Järvamaa Kutsehariduskeskus on Eesti Töötukassa koolituskaardi koostööpartner.	

3.4. JÄRVAMAA ETTEVÕTLUSKESKKONNA HETKEOLUKORD

Analüüsitud andmete ja intervjuude põhjal on Järva maakonna ettevõtluskeskkonna suurimaks kitsaskohaks **tööjõupuudus**. Statistikaameti prognoosi kohaselt **väheneb maakonna töötajate hulk veelgi**, mistõttu on suureks **väljakutseks ühelt poolt olemasoleva tööjõu efektiivne kasutamine**, ja teisalt, **protsesside automatiseerimine ja digitaliseerimine**. Kuigi maapiirkonnast keskustesse kolimine on (eriti noorte puhul) Eestis laiemalt tõusev trend, siis on Järva maakonnas ettevõtlusega tegutsemisel eelised, millest osa ka intervjuueeritud osapooled nimetasid. Näiteks toodi välja suurlinnadega võrreldes kiirem asjaajamine ja väiksem tööjõu voolavus.

Intervjuude põhjal tundub üheks suurimaks kitsaskohaks olevat maakonna ettevõtlusega seotud osapoolte erinevad arusaamad. Näiteks eelmise peatüki lõpust: JKHK hinnangul on nende roll paigas ja koostöö ettevõtjatega toimib. Suurem osa intervjuueeritud ettevõtjatest olid aga kohalike haridusasutuste suhtes kriitilised. Näiteks ei oldud rahul pakutavate erialade, lõpetajate üldarvuga ning nende kvaliteediga. Samuti ilmestab erinevaid arusaamu olukord, kus ettevõtjate motivatsioon osaleda maakondlikus arendustegevuses on küllaltki madal, sest tegevustesse ei usuta või ei nähta selles piisavalt tulu.

Kõigest hoolimata olid vahemikus 2017-2019 suurem osa ettevõtlusega seotud näitajaid tõusuteel. Peamiste piirkondlike eelistena toodi intervjuudes välja suurlinnadega võrreldes rahulikum ja turvalisem, aga ka rahaliselt soodsam elukeskkond, samuti riigi keskel asumine ning põllumajandusettevõtjate vaatest tugevad piirkondlikud traditsioonid ja Eesti keskmisest kvaliteetsem maa.

Olulisemad lähtekohad, mida hetkeolukorrast lähtuvalt piirkonna arengut silmas pidades võiks tähele panna:

- Elanike arv väheneb ca 1,4 % aastas.
- 2020. aastal on Järvamaa elanikkonnast 30% vanemad kui 60 eluaastat ja rahvastikutrend näitab, et tööealise elanikkonna osatähtsus rahvastikus üha väheneb.
- Tööhõivemäär on madalam kui Eestis keskmiselt (Järvamaal 2020 aastal 62,6% ja Eestis 66,7%).
- Tööjõupuudus on juba täna tööandjate seisukohalt ettevõtluskeskkonna tuumikprobleem.
- KOVID näevad juba täna, et tööealise elanikkonna osatähtsuse kasvatamine on väga oluline ja proovitakse olukorra lahendamisel rakendada erinevaid meetmeid- nt üürimajade loomine, noortele elama asumise toetus.
- Tööhõive seisukohalt on olulisemad sektorid: töötlev tööstus, hulgi- ja jaekaubandus; mootorsõidukite ja mootorrattaste remont ning ehitus. Muu Eestiga võrreldes on Järvamaal olulisem põllumajandussektor.
- Tallinn on oluliseks tõmbekeskuseks töötajate liikumisel. Samas hinnatakse töötajate piirkonda ja sisse ja välja liikumist tasakaalus olevaks.
- 2019. aastal oli piirkonnas 1687 aktiivset ettevõtet.
- Maakonna populaarseimaks ettevõtluse tegevusvaldkonnaks oli 2019. aastal põllumajandus, metsamajandus ja kalapüük (343 aktiivset). Sellele järgnesid ehitus (271), hulgi- ja jaekaubandus (243) ning töötlev tööstus (160).
- Kõige enam töökohti oli 2019. aastal samuti eespool mainitud sektorites, seejuures enim töötleva tööstusega seotud äriühingutes (2125), millele järgnesid hulgi- ja jaekaubandus (1531), põllumajandus, metsamajandus ja kalapüük (1213) ning ehitus (1198).
- Suurima käibega valdkondadeks on maakonnas töötlev tööstus (352 mln), hulgi- ja jaekaubandus (282 mln), põllumajandus, metsamajandus ja kalapüük (132 mln) ja ehitus (109 mln).

- Ettevõtjate roll võiks olla veelgi olulisem kogukonna liikmena piirkonna arengusse panustamisel- seda teevad suuremad ettevõtted kuid väikesed ja keskmise suurusega ettevõtetel on ressurss, sh aeg piiratud, sest ollakse kogu ressursi ulatuses ettevõtte juhi rollis.
- Ettevõtteid ja ettevõtjaid toetavad tugisüsteemid on olemas ja nende omavaheline koostöö on sujuv, sh on kokku lepitud vastutused. Koostöö arendusorganisatsioonide ja teiste avaliku sektori asutustega toimib samuti hästi. Ettevõtjate kaasamine koostösse keerulisem.
- Ettevõtjate kaasamist peetakse kõigi osapoolte poolt oluliseks, toimuvad ettevõtjate tunnustamised, kaasatakse nt üldplaneeringu aruteludesse, ettevõtjad on aktiivsed ka kohalikus poliitikas ja osalevad strateegilises planeerimises läbi volikogude tegevuse.
- Väikeettevõtjad näitavad välja väiksemat huvi kogukonnas kaasa löömisel- vähem ressursi ja aeg kulub täies mahus ettevõtja rolli täitmiseks. Ühiskondlik roll ei mahu kõrvale.
- KOVID püüdnud kaasa aidata kiiremale ja vähem bürokraatlikule asjaajamisele – ettevõtjad tunnevad et see on suur eelis piirkonnas ettevõtlusega tegelemiseks.
- Kõik osapooled peavad oluliseks töökohtade hoidmist piirkonnas, samuti valdkonna turundamist ja ka ettevõtjate suuremat rolli ja vastutust kogukonnas.
- Ettevõtjate jaoks on olulise tähtsusega:
 - Sujuv ja kiire suhtlus kohaliku tasandi ametiasutustega, KOVIDega;
 - Peale haldusreformi on KOVIDe ettevõtlusalane kompetents tõusnud, kuid struktuur ja vastutus veel kohati arusaamatud;
 - Vahetut kontakti riigiga lihtsam luua läbi KOVI;
 - KOVI võimalused tuge pakkuda vähesed, hinnatakse ühise inforuumi loomist;
 - Asukoht, Kesk-Eesti, kõik asukohad on samal kaugusel, miski ei jää liiga kaugeks;
 - Hea ühendus Tallinnaga;
 - Odavamad tööjõukulud kui Tallinnas- aitab paremini püsida konkurentsivõimelisena;
 - Elukeskkond tervikuna hea, soodustab ettevõtjate piirkonda tulemist;
 - Probleemiks noorte vähenemine piirkonnas;
 - Tugiteenuste järele vajadus harv, enim kasutatakse läbi Töötukassa koolitusi töötajate ümber- ja täiendõppeks;
 - Kutsekool peaks erialade pakkumisel lähtuma rohkem piirkonna vajadustest;
 - Toetuste jagamine vajaks läbimõtlemist, toetatakse palju alustavaid ettevõtteid ja see tekitab turul ebavõrdse olukorra. Toetada võiks eelkõige lisandväärtust loovaid tegevusi ning ka juba tegutsevad ettevõtjaid;
 - Ettevõtjate tunnustamist ja kaasamist kohaliku arengu toetamiseks peetakse oluliseks;
 - Maakondlikult võiks olla läbimõeldud ühine turundusplaan ja -kanal, mida võiks eest vedada avalik sektor.
- Töötukassa on võtnud juhtiva rolli koostöökäitena tööandjate ja koolide vahel, et haridus arvestaks tööturu olukorraga. Samuti tellitakse suur osa täiendkoolitusi Järvamaa Kutsehariduskeskusest läbi Töötukassa.

- Töötukassa pakub üldhariduskoolides karjäärinõustamist, kaasates selleks kohalikke ettevõtjad ja tutvustades seeläbi noortele piirkonna vajadusi ja võimalusi.
- Ettevõtliku kooli programmi raames üldhariduskoolide ja JKHK vaheline koostöö ei toimi. Kasutamata ressurss on nt kutsekoolide võimekus pakkuda praktilist tuge prototüüpide väljatöötamisel vmt juures.

3.4.1. HETKEOLUKORRAST LÄHTUVAD TULEVIKUTRENDID

Ettevõtluskeskkonna tulevikusuundumuste hindamiseks on vaja teada nii tänast ettevõtluskeskkonna olukorda, kuid samal ajal arvestada mitmete väliste mõjutajatega. Kuna käesoleva uuringu raames vaadeldi eelkõige ettevõtluskeskkonda lähtuvalt avaliku sektori võimalustest selle kujunemisse kaasa aidata, siis toodi hetkeolukorra kirjeldamises ja väliste tegurite puhul välja need aspektid, mida on otseselt või kaudselt võimalik avalike teenustega mõjutada.

Ülevaade koostati kasutades PESTLE analüüsi põhimõtteid ja kohandati seda asjakohase info lisamisega.

Aspektid, mida peeti oluliseks arengu suunamisel, olid järgnevad:

- Demograafiline olukord ja trendid
- Seadusandlus
- Majandus ja keskkond
- Tehnoloogiline areng
- Klientide vajadused (kliendina käsitleti ettevõtjat)
- Konkurents ehk vaadeldi naabermaakondade ettevõtluskeskkonda
- Muud olulised aspektid, mida silmas pidada ettevõtluskeskkonna kujundamisel

DEMOGRAAFILISE OLUKORRA juures tuleb silmas pidada, et piirkond seisab silmitsi vananeva rahvastiku trendiga ja sealjuures väheneb oluliselt tööeline elanikkond. Tööelise elanikkonna all peetakse silmas 15-74 aastaseid ja trend näitab, et võrreldes 2020. aastaga väheneb aastaks 2035 see vanusegrupp 25%. Täna töötavad piirkonnas inimesed enim järgnevates sektorites: töötlev tööstus, hulgi- ja jaekaubandus, ehitus, haridus ja põllumajandus. Töökohtade tänast jaotust vaadates hakkab silma eesti keskmisega võrreldes oluliselt suurem osakaal põllumajandusel. Haridustasemelt on piirkonnas pooled elanikud keskharidusega ja vaid kolmandiku moodustavad kõrgharidusega elanikud. Töäjõu liikumise osas on näha, et töökoha tõttu liiguvad piirkonnast välja eelkõige keskastme spetsialistid (eelduslikult just kõrgharidusega inimesed).

SEADUSANDLUSes omab suurimat mõju tulevikus läbiva teemana rõhk keskkonnahoiule ja innovatsioonile, mis seab lisatingimusi mh ka ettevõtetele.

MAJANDUS JA KESKKOND. Piirkond asub Kesk-Eestis, mis annab paljude tegevusalade puhul logistilise eelise ja kaetus üle Eesti on logistiliselt võrdsete kuludega kaetav. Põllumajandusele on piirkond hea viljakate põllumaade tõttu. Töäjõukulud on madalamad kui Tallinnas ja sellega saab luua konkurentsieelise, samal ajal surve töäjõukuludele üha kasvab (Järvamaal keskmine palk 2020 aastal 1282 EURi). Oluline on silmas pidada ka inimeste üha suurenevat osalust osaleda elukestvas õppes, mis võib tööandjatele kaasa tuua üha enam vajadust rakendada paindlikumaid töötingimusi. Riiklikuks sihiks on seatud ka tervena elada jäänud aastate näitaja paranemine, mis võiks anda juurde täiendavaid inimesi tööhõivesse just vanemaealiste hulgas.

TEHNOLOOGILINE ARENG. Kogu ettevõtlusvaldkond peab olema valmis lähitulevikus rohemajanduse rakendamise tulenevate nõuete täitmisega. Lisaks kasvab üha enam surve üle minna väiksemale töäjõu kasutamisele ja luua üha enam n.ö tarku töökohti, sest tööeline elanikkond väheneb lähiaastatel kogu Eestis (v.a Tallinn ja Harjumaa).

KLIENTIDE VAJADUSED. Klientidena käsitleme siinkohal ettevõtjaid ja olulised teemad, ehk ootuse avaliku

sektori teenustele kaardistasime intervjuude käigus. Ettevõtjate ootus on, et kogu suhtlus ja asjaamine kohalike omavalitsuste ja teiste asutustega oleks kiire ja sujuv. Hariduse poolelt oodatakse suuremat tuge Järvamaa Kutsehariduskeskusest täiend- ja ümberõppe pakkumisel, et katta ettevõtjate vajadusi võimalikult lühikese aja jooksul. Toetuste jagamisel nähakse, et kogu süsteem on liialt kaldu alustava ettevõtja poole, kuid võiks rohkem arvestada tegutsevate ettevõtjatega ja nende võimekusega luua toetuste abil suuremat lisandväärtust.

KONKURENTS. Konkurentidena vaadeldi naabermaakondi, kuhu kõige potentsiaalsemalt võiksid liikuda nii töötajad kui ka ettevõtjad, kui keskkond on neile soodsam. Raplamaal on oluline valdkond sarnaselt Järvamaaga põllumajandus, ehk suureneb konkureerimine eelkõige sektoris olevale tööjõule. Raplamaad iseloomustab võrreldes Järvamaaga, et seal on töötlev tööstus vähem oluline sektor ja suurettevõtteid (üle 250 töötaja) piirkonnas ei ole. Samuti on seal väiksem keskmine brutopalk (2020. aastal 1199 EURi). Viljandimaal on samuti oluline valdkond põllumajandus ning muuhulgas ka töötlev tööstus. Samuti on Viljandimaal ettevõtteid, kus on üle 250 töötaja, ehk nende ettevõtluskeskkonda iseloomustavad sarnased näitajad Järvamaaga. Keskmine palk 2020. aastal oli 1188 EURi.

MUUD ASJAOLUD. Maakonnas on mitmeid tugiorganisatsioone ja nende omavaheline koostöö toimib ning rollid on selgelt kokku lepitud. Ettevõtjad ütlevad samal ajal, et nende jaoks ei ole alati rollide jaotus selge ning nad ei tunne ennast otsute tegemisel piisavalt kaasatuna. Ettevõtluses järelkasvu kasvatamiseks on riiklikult käivitatud „Ettevõtliku Kooli“ programm, kuhu võiks laiema haarde saavutamiseks piirkonnas kaasata ka kutsekooli. See aitaks kasvatada noorte huvi ettevõtlusega alustamiseks, anda noortele aimu piirkonna ettevõtluskeskkonnast jmt. Ettevõtlusega alustamist või lisainvesteeringute tegemist maapiirkondades pärsib oluliselt ka pankade paindumatus laenu andmisel. Ühtlasi on keerulisem saada ka eluasemelaenusid, mistõttu ei ole piirkond atraktiivne ka noortele spetsialistidele piirkonda elama asumisel.

4. RAPLA- JA VIJANDIMAA ETTEVÕTLUSKESKKOND

4.1. RAPLA MAAKONNA ETTEVÕTLUSKESKKOND

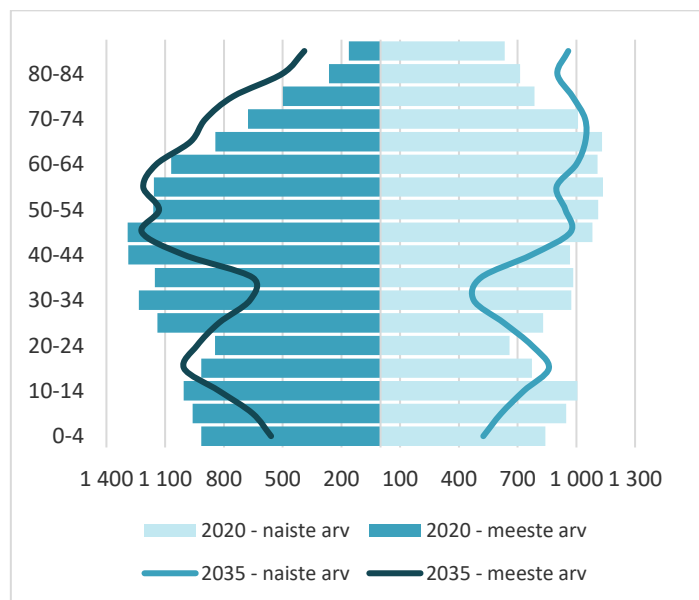
4.1.1. RAHVASTIKU KOOSSEIS JA TRENDID

Viimastel aastatel on Rapla maakonna rahvastik olnud pea igal aastal (v.a. 2019) pidevas langustrendis. Viimasele viie aasta statistikale tuginedes on aastas keskmiselt 324 elussündi ja 398 surma. Kokkuvõttelikult on 2017. aastaga võrreldes maakonna rahvaarv 2020. aastaks vähenenud ligikadu 0,6% ehk 203 inimese võrra. Maakonna rahvastiku andmetest perioodil 2015 – 2020 annab ülevaate allolev tabel.

TABEL 13. RAPLA MAAKONNA RAHVASTIKUANDMED PERIOODIL 2015 – 2020⁴⁰

AASTA	2015	2016	2017	2018	2019	2020
Rahvaarv, 1. jaanuar	33 779	33 539	33 485	33 299	33 311	33 282
Elussünnid	288	327	322	339	353	317
Surmad	379	384	420	406	408	393

Maakonna elanike vanuselisest jaotusest aastal 2020 ja 2035 annab ülevaate allolev rahvastikupüramiid (vt joonis 7), mille koostamisel on lähtutud Statistikaameti rahvastikuprognosist. 2020. aastal moodustavad maakonna rahvastikust kõige suurema osa 45 – 49-aastased ning enam kui 26% maakonna elanikest on vanemad kui 60 eluaastat. Noori (0 – 19-aastased k.a.) elas 2020. aastal maakonnas 7366 ehk ca 22% maakonna rahvastikust.

JOONIS 7. RAPLA MAAKONNA RAHVASTIKUPÜRAMIID AASTAL 2020 JA 2035⁴¹

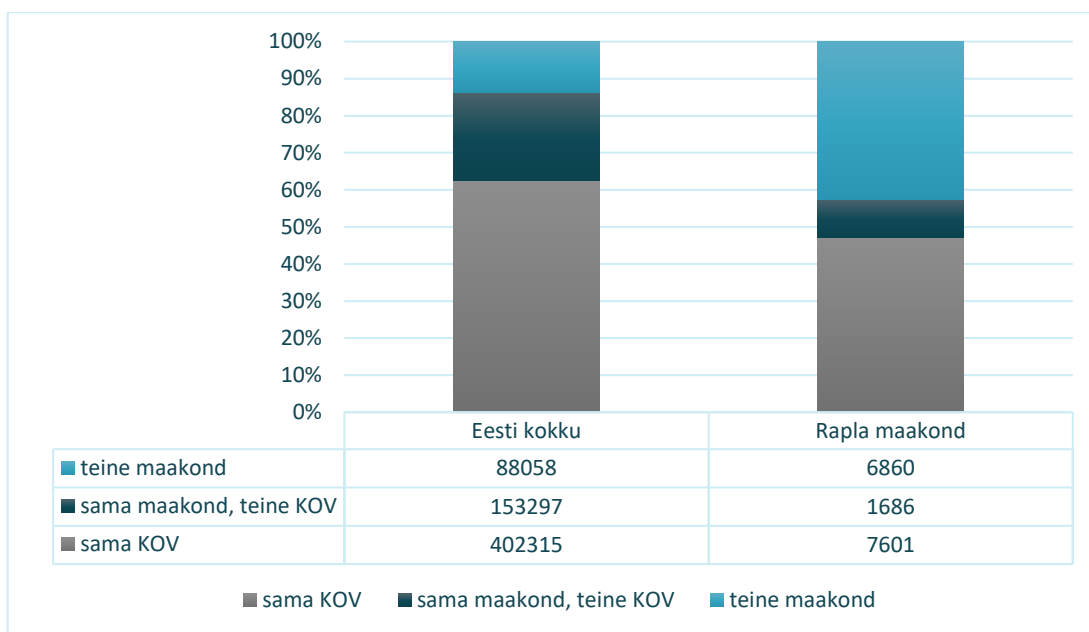
⁴⁰ Statistikaamet, RV088: RAHVASTIKUPROGNOOS 2020-2080: RAHVASTIKU NÄITAJAD MAAKONNA JA SOO JÄRGI [<link>](#)

⁴¹ Statistikaamet, RV088: RAHVASTIKUPROGNOOS 2020-2080: RAHVASTIKU NÄITAJAD MAAKONNA JA SOO JÄRGI [<link>](#)

Statistikaameti rahvastikuprognosi kohaselt väheneb aastaks 2035 maakonna rahvaarv ligikaudu 30 000 elanikuni, kahanedes vaatlusalusel perioodil keskmiselt 220 inimese võrra (0,7%) aastas. Peamisteks põhjusteks on nooremate elanike vähenevast osatähtsusest tulenev vähene sündide arv, aga ka pidev negatiivne rändesaldo. 2020. aastal ületas väljaränne sisserännet 35 võrra, 2035. aastaks suureneb see 85-ni. Kui 2020. aastal moodustas kuni 19-aastaste (k.a.) noorte osakaal maakonnas 22%, siis 2035. aastaks väheneb noorte arv pea 2500 inimese võrra, moodustades kogurahvastikust 19%. Aastaks 2035 suureneb 65-aastaste ja vanemate arv rohkem kui 1700 inimese võrra, moodustades kogurahvastikust 28% (2020. aastal 20%).

Töoealisi elanikke (15 – 74-aastaseid) oli 2020. aastal Rapla maakonnas 24 584, neist hõivatuid oli Statistikaameti andmeil⁴² ligikaudu 16 500, töötuid ca 1150 ja mitteaktiivseid ca 7100. Rapla maakonna tööhõive määr oli 2020. aastal 67% (Eestis tervikuna 66,7%). Statistikaameti prognoosi kohaselt väheneb Rapla maakonnas 2035. aastaks töoealiste elanike arv ligikaudu 12% võrra ehk 21 587 inimeseni.

Alla poolte Rapla maakonna töökäijatest töötab elukohajärgses omavalitsuses (vt joonis 8). Sealhulgas üle 40% töötajate töökoht asub väljaspool kodumaakonda ning ca 10% töötajatest töötab samas maakonnas, kuid väljaspool elukohajärgset KOVi. Suurimaks maakonnaväliseks tõmbekeskuseks on Tallinn, kus töötab üle 4100 (12,5%) raplamaalase.

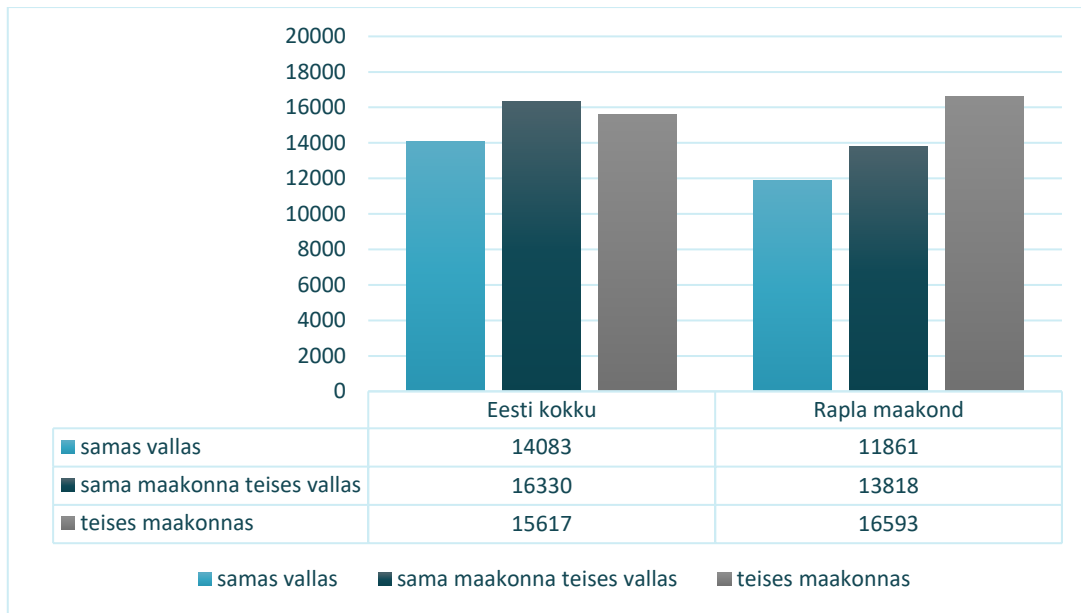

JOONIS 8. RAPLA MAAKONNA ELANIKE TÖÖKOHTADE ASUKOHT⁴³

Joonisel 9 on kujutatud maakonna elanike keskmine aastasissetulek töökohta asukoha järgi. Väljaspool elukohajärgset kodumaakonda töötavad inimesed teenivad keskmiselt aastas üle 4700 euro võrra kõrgemat töötasu, kui elukohajärgses omavalitsuses töötavad raplamaalased. Töörände põhjuseks võib olla nii sobivate töökohtade puudus kui ka mujal pakutav suurem töötasu.

⁴² Statistikaamet, TT4645: 15-74-aastaste hõiveseisund | Näitaja, Piirkond/maakond, Vanuserühm ning Vaatlusperiood [<link>](#)

⁴³ Rahandusministeerium

JOONIS 9. RAPLA MAAKONNA ELANIKE KESKMINE AASTASISSETULEK TÖÖKOHA ASUKOHA JÄRGI⁴⁴

4.1.2. ETTEVÕTLUSMAASTIKU KIRJELDUS

Statistikaameti andmetel oli 2019. aastal Rapla maakonda registreeritud kokku 3069 ettevõtet, sh 2298 osaühingut, 729 füüsilisest isikust ettevõtjat, 23 aktsiaseltsi, 13 tulundusühistut, 3 täisühingut, 2 usaldusühingut ja üks välismaa äriühingu filiaal. Võrreldes 2017. aastaga on kasvanud osaühingute ning vähenenud füüsilisest isikust ettevõtjate hulk.

TABEL 14. RAPLA MAAKONNA ETTEVÕTTED ÕIGUSLIKU VORMI JÄRGI 2017 – 2019⁴⁵

ÕIGUSLIK VORM	2017	2018	2019
Füüsilisest isikust ettevõtja	797	772	729
Täisühing	3	3	3
Usaldusühing	5	12	2
Osaühing	2 075	2 182	2 298
Aktsiaselts	23	23	23
Tulundusühistu	17	17	13
Euroopa äriühing	0	0	0
Välismaa äriühingu filiaal	1	1	1
Kokku	2 921	3 010	3 069

Rapla maakonna populaarseimaks tegevusalaks oli 2019. aastal põllumajandus, metsamajandus ja kalapüük (590 ettevõtet), millele järgnesid ehitus (427), hulgi- ja jaekaubandus (396) ning kutse-, teadus-

⁴⁴ Rahandusministeerium

⁴⁵ Statistikaamet, ER030: Statistilisse profiili kuuluvad ettevõtted õigusliku vormi ja maakonna järgi, haldusjaotus seisuga 01.01.2018 <[link](#)>

ja tehnikaalane tegevus (334). Võrreldes 2017. aastaga oli suurim kasv toimunud ehituses (+44), haldus- ja abitegevustes (+24), info ja side valdkonnas (+21) ning kutse-, teatus- ja tehnikaalases tegevuses (+20). Enim oli ettevõtete arv vähenenud meelelahutussektoris (-9) ning hulgi- ja jaekaubanduses (-8).

TABEL 15. RAPLA MAAKONNA ETTEVÕTTED TEGEVUSALA JÄRGI 2017 – 2019⁴⁶

TEGEVUSALAD KOKKU	2017	2018	2019
Põllumajandus, metsamajandus ja kalapüük	586	594	590
Mäetööstus	15	12	14
Töötlev tööstus	287	286	297
Elektrienergia, gaasi, auru ja konditsioneeritud õhuga varustamine	3	3	2
Veevarustus; kanalisatsioon; jäätme- ja saastekäitlus	10	11	11
Ehitus	383	403	427
Hulgi- ja jaekaubandus; mootorsõidukite ja mootorrattaste remont	404	398	396
Veondus ja laondus	181	192	199
Majutus ja toitlustus	55	65	68
Info ja side	78	96	97
Finants- ja kindlustustegevus	11	12	11
Kinnisvaraalane tegevus	95	105	103
Kutse-, teadus- ja tehnikaalane tegevus	314	317	334
Haldus- ja abitegevused	126	132	148
Haridus	54	49	46
Tervishoid ja sotsiaalhoolekanne	38	43	43
Kunst, meelelahutus ja vaba aeg	98	97	89
Muud teenindavad tegevused	183	195	194
Tegevusalad kokku	2 921	3 010	3 069

Statistikaameti andmetel ei olnud 2019. aasta seisuga registreeritud Rapla maakonda ühtegi ettevõtet, mille töötajate arv oleks 250 ja enam. Ettevõtete arvu kasv oli võrreldes 2017. toimunud eelkõige vähem kui 10 töötajaga ettevõtete lisandumise tõttu. Keskmiste ja suurte ettevõtete arv oli jäänud üldjoontes muutumatuks.

⁴⁶ Statistikaamet, ER0270: Statistilisse profiili kuuluvad ettevõtted maakonna ja tegevusala (EMTAK 2008) järgi, haldusjaotus seisuga 01.01.2018 <[link](#)>

TABEL 16. RAPLA MAAKONNA ETTEVÖTETE TÖÖTAJATE ARV 2017-2019⁴⁷

TÖÖTAJATE ARV	2017	2018	2019
250 ja enam	1	1	0
50-249	16	16	17
10-49	135	141	136
Vähem kui 10	2 769	2 852	2 916
Kokku	2 921	3 010	3 069

4.2. VIJANDI MAAKONNA ETTEVÕTLUSKESKKOND

4.2.1. RAHVASTIKU KOOSSEIS JA TRENDID

Viimastel aastatel on maakonna rahvastik olnud pidevas langustrendis. 2017. aastast alates on rahvaarv igal aastal vähenenud 200-500 inimese võrra. Viimasele viie aasta statistikale tuginedes on aastas keskmiselt 439 elussündi ja 661 surma. Kokkuvõtlikult on 2017. aastaga võrreldes maakonna rahvaarv 2020. aastaks vähenenud ligikadu 2,4% ehk 1127 inimese võrra. Maakonna rahvastiku andmetest perioodil 2015 – 2020 annab ülevaate allolev tabel.

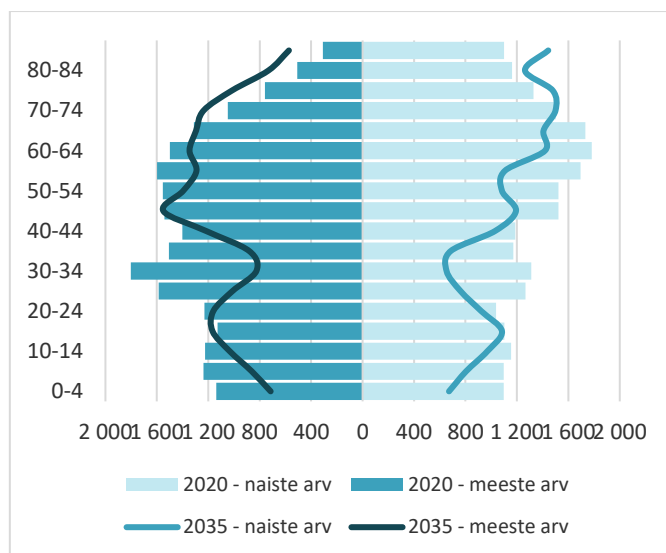
TABEL 17. VIJANDI MAAKONNA RAHVASTIKUANDMED PERIOODIL 2015-2020⁴⁸

AASTA	2015	2016	2017	2018	2019	2020
Rahvaarv, 1. jaanuar	48 318	47 853	47 288	46 782	46 371	46 161
Elussünnid	453	410	409	480	439	441
Surmad	631	696	677	688	662	609

Maakonna elanike vanuselisest jaotusest aastal 2020 ja 2035 annab ülevaate allolev rahvastikupüramiid (vt joonis 10), mille koostamisel on lähtutud Statistikaameti rahvastikuprognosist. 2020. aastal moodustavad maakonna rahvastikust kõige suurema osa 55 – 59-aastased ning enam kui 30% maakonna elanikest on vanemad kui 60 eluaastat. Noori (0 – 19-aastased k.a.) elas 2020. aastal maakonnas 9181 ehk ca 20% maakonna rahvastikust.

⁴⁷ Statistikaamet, ER028: Statistilisse profiili kuuluvad ettevõtted töötajate arvu ja maakonna järgi, haldusjaotus seisuga 01.01.2018 <[link](#)>

⁴⁸ Statistikaamet, RV088: RAHVASTIKUPROGNOOS 2020-2080: RAHVASTIKU NÄITAJAD MAAKONNA JA SOO JÄRGI <[link](#)>

JOONIS 10. VIJANDI MAAKONNA RAHVASTIKUPÜRAMIID AASTAL 2020 JA 2035⁴⁹

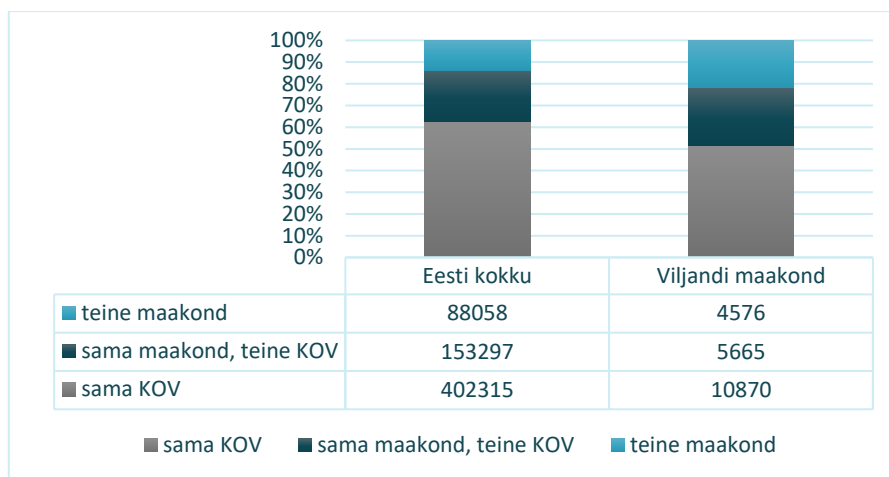
Statistikaameti rahvastikuprognosi kohaselt väheneb aastaks 2035 maakonna rahvaarv ligikaudu 39 000 elanikuni, kahanedes vaatlusalusel perioodil keskmiselt 491 inimese võrra (1,1%) aastas. Peamisteks põhjusteks on nooremate elanike vähenevast osatähtsusest tulenev vähene sündide arv, aga ka pidev negatiivne rändesaldo. 2020. aastal ületas väljaränne sisserännet 241 inimese võrra. Statistikaameti prognoosi kohaselt aastaks 2035 rändesaldo küll paraneb, kuid jääb endiselt miinuspoolele (-184). Kui 2020. aastal moodustas kuni 19-aastaste (k.a.) noorte osakaal maakonnas 20%, siis 2035. aastaks väheneb noorte arv pea 1900 inimese võrra, moodustades kogurahvastikust 19%. Aastaks 2035 suureneb 65-aastaste ja vanemate arv pea 1200 inimese võrra, moodustades kogurahvastikust 31% (2020. aastal 23%).

Tööelisi elanikke (15 – 74-aastaseid) oli 2020. aastal Viljandi maakonnas 34 045, neist hõivatuid oli Statistikaameti andmeil⁵⁰ ligikaudu 21 000, töötuid ca 1100 ja mitteaktiivseid ca 7200. Viljandi maakonna tööhõive määr oli 2020. aastal 61,5% (Eestis tervikuna 66,7%). Statistikaameti prognoosi kohaselt väheneb Viljandi maakonnas 2035. aastaks tööeliste elanike arv ligikaudu 20% võrra ehk 27 229 inimeseni.

Jooniselt 11 ilmneb, et pisut üle poolte Viljandi maakonna tööl käivatest elanikest töötab elukohajärgses omavalitsuses ning veidi alla veerandi töötavad väljaspool elukohajärgset maakonda. Suurimateks maakonnavälisteks tõmbekeskusteks on Tallinn, kus töötab üle 1800 (4%) ning Tartu, kus töötab üle 800 (1,8%) viljandimaalase.

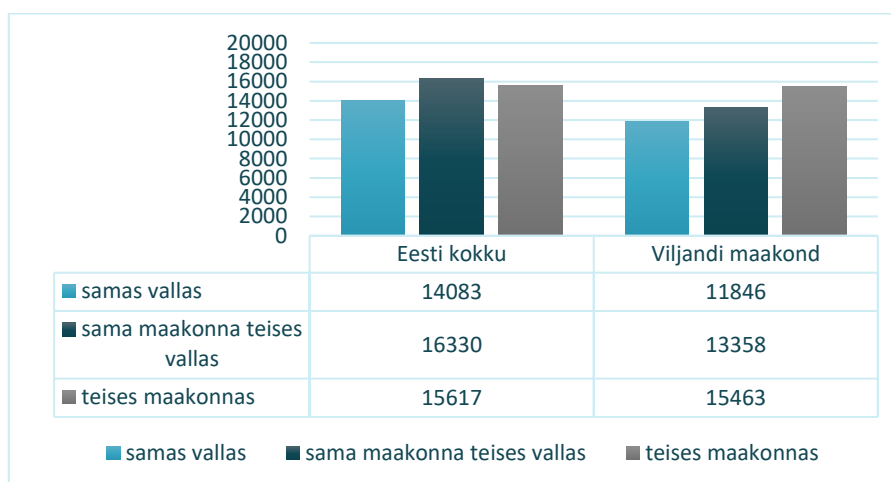
⁴⁹ Statistikaamet, RV088: RAHVASTIKUPROGNOOS 2020-2080: RAHVASTIKU NÄITAJAD MAAKONNA JA SOO JÄRGI <link>

⁵⁰ Statistikaamet, TT4645: 15-74-aastaste hõiveseisund | Näitaja, Piirkond/maakond, Vanuserühm ning Vaatlusperiood <link>

JOONIS 11. VIJANDI MAAKONNA ELANIKE TÖÖKOHTADE ASUKOHT⁵¹

Joonis 12 näitab, et väljaspool elukohajärgset kodumaakonda töötavad viljandimaalased teenivad aastas keskmiselt üle 3600 euro võrra rohkem kui elukohajärgses koduomavalitsuses töötavad inimesed.

JOONIS 12. VIJANDI MAAKONNA ELANIKE KESKMINNE AASTASISSETULEK TÖÖKOHA ASUKOHA JÄRGI⁵²

4.2.2. ETTEVÕTLUSMAASTIKU KIRJELDUS

Statistikaameti andmetel oli 2019. aastal Viljandi maakonda registreeritud kokku 3883 ettevõtet, sh 2600 osaühingut, 1194 füüsilisest isikust ettevõtjat, 62 aktsiaseltsi, 16 usaldusühingut, 8 tulundusühistut ja 3 täisühingut. Võrreldes 2017. aastaga oli kasv toimunud eelkõige osaühingute lisandumise tõttu. Füüsilisest isikust ettevõtjate arv oli seevastu langenud.

TABEL 18. VIJANDI MAAKONNA ETTEVÕTED ÕIGUSLIKU VORMI JÄRGI 2017 – 2019⁵³

ÕIGUSLIK VORM	2017	2018	2019
Füüsilisest isikust ettevõtja	1 281	1 240	1 194

⁵¹ Rahandusministeerium

⁵² Rahandusministeerium

⁵³ Statistikaamet, ER030: Statistilisse profiili kuuluvad ettevõtted õigusliku vormi ja maakonna järgi, haldusjaotus seisuga 01.01.2018 <[link](#)>

ÕIGUSLIK VORM	2017	2018	2019
Täisühing	2	4	3
Usaldusühing	16	17	16
Osaühing	2 388	2 491	2 600
Aktsiaselts	66	62	62
Tulundusühistu	8	8	8
Euroopa äriühing	0	0	0
Välismaa äriühingu filiaal	0	0	0
Kokku	3 761	3 822	3 883

Statistikaameti andmetel oli 2019. aastal maakonna populaarseimaks tegevusalaks põllumajandus, metsamajandus ja kalapüük (940 ettevõtet), millele järgnesid ehitus (510), hulgi- ja jaekaubandus (498), kutse-, teadus- ja tehnikaalane tegevus (335) ja töötlev tööstus (325). Võrreldes 2017. aastaga oli suurim kasv toimunud ehituses (+67), haldus- ja abitegevustes (+33) ning töötlevas tööstuses (+20). Suurim langustrend paistab silma majutuses ja toitlustuses (-21) ning põllumajanduses, metsamajanduses ja kalapüügis (-11).

TABEL 19. VIILANDI MAAKONNA ETTEVÕTTED TEGEVUSALA JÄRGI 2017 – 2019⁵⁴

EMTAK	2017	2018	2019
Põllumajandus, metsamajandus ja kalapüük	951	965	940
Mäetööstus	13	14	14
Töötlev tööstus	305	300	325
Elektrienergia, gaasi, auru ja konditsioneeritud õhuga varustamine	15	14	19
Veevarustus; kanalisatsioon; jäätme- ja saastekäitlus	6	7	8
Ehitus	443	486	510
Hulgi- ja jaekaubandus; mootorsõidukite ja mootorrattaste remont	493	471	498
Veondus ja laondus	163	176	170
Majutus ja toitlustus	129	114	108
Info ja side	89	92	90
Finants- ja kindlustustegevus	18	14	17
Kinnisvaraalane tegevus	165	164	167
Kutse-, teadus- ja tehnikaalane tegevus	326	341	335

⁵⁴ Statistikaamet, ER0270: Statistilisse profiili kuuluvad ettevõtted maakonna ja tegevusala (EMTAK 2008) järgi, haldusjaotus seisuga 01.01.2018 <[link](#)>

EMTAK	2017	2018	2019
Haldus- ja abitegevused	117	133	150
Haridus	42	42	41
Tervishoid ja sotsiaalhoolekanne	76	78	76
Kunst, meelelahutus ja vaba aeg	130	136	137
Muud teenindavad tegevused	280	275	278
Tegevusalad kokku	3 761	3 822	3 883

Statistikaameti andmetel oli 2019. aastal Viljandi maakonda registreeritud kolm 250 ja enama töötajaga ettevõtet. Võrreldes 2017. aastaga oli ettevõtete arvu kasv toimunud peamiselt alla 10 töötajaga, kuid ka 10-49 töötajaga ettevõtete lisandumise tõttu. 50 ja enama töötajaga ettevõtete arv oli jäänud muutumatuks.

TABEL 20. VIJANDI MAAKONNA ETTEVÕTETE TÖÖTAJATE ARV 2017-2019⁵⁵

TÖÖTAJATE ARV	2017	2018	2019
250 ja enam	3	3	3
50-249	24	23	24
10-49	109	116	119
Vähem kui 10	2 959	3 018	3 029
Kokku	3 095	3 160	3 175

⁵⁵ Statistikaamet, ER028: Statistilise profiili kuuluvad ettevõtted töötajate arvu ja maakonna järgi, haldusjaotus seisuga 01.01.2018 <[link](#)>

5. SOOVITAV ETTEVÕTLUSKESKKOND

Antud etapi eesmärk on kirjeldada Järva maakonna ettevõtluskeskkonna arenguplaan aastateks 2022-2035. Selleks, et eelneva analüüsi käigus välja tulnud seniseid piirkonnast tulenevaid eeliseid ära kasutades lahendada kitsaskohti, lepiti seminaride käigus kokku prioriteetsed valdkonnad, valdkondi silmas pidades arengueesmärgid ning mõõdikud. Eesmärkide saavutamiseks kaardistati vajaminevad tegevussuunad ja osaliselt konkreetsed tegevused.

Prioriteetsete valdkondade ja ettevõtluskeskkonna eesmärkide seadmiseks võeti aluseks piirkonna ettevõtluskeskkonna hetkeolukorda ja tulevikutrende (vt pt 3.4.1.).

Eesmärkide ja prioriteetsete valdkondade valimiseks **kaardistati piirkonna jaoks esmalt olulised eesmärgid**. Kaardistamise käigus sõnastati piirkonnast lähtuvalt eesmärgid, mis esmalt väiksemates gruppides prioritseeriti ning siis ühisarutelu käigus omakorda prioritseeriti. Prioritseerimise eesmärgiks oli välja valida üldeesmärk ja 3-4 eesmärki mis aitaksid täna tekkinud või tulevikus tekkivaid probleeme parimal moel lahendada. **Valdkondade valimisel** vaadati millised valdkonnad omavad täna piirkonnas olulist mõju, sh pakuvad töökohti, arvestavad piirkonna eripärasid ja traditsioone ning millised aitavad parimal moel ellu viia seatud eesmärgid. Valiku tegemisel lähtuti mõju vs teostatavuse maatriksist (joonis 13). Kuna Järvamaal on head põllumajandustraditsioonid ja pikaajalised ettevõtjad põllumajandusvaldkonnas ning see valdkond panustab parimal moel eesmärkide saavutamisse, siis prioriteetseks keskseks valdkonnaks valiti **kõrgtehnoloogiline põllumajandus ja sellega sidusad valdkonnad- toiduainetetööstus ja IT sektor ning teenusmajandus**, mis aitavad kaasa just põllumajandusektori arenguhüppele. Samal ajal toetavad prioriteetset valdkonda ka kõik muud piirkonna jaoks olulised valdkonnad, nt töötlevast tööstusest nii metalli kui puidu valdkond ning lisaks ka elamus- ja loodusturism (sh agroturism)

JOONIS 13. PRIORITEETSETE VALDKONDADE VALIMISE MAATRIKS

Kõrgtehnoloogilise põllumajanduse saavutamist hinnati lihtsalt teostatavaks eelkõige seetõttu, et piirkonnas on juba olemas suured põllumajandusettevõtted, keskmisest kvaliteetsem põllumaa ja valdkondlikud traditsioonid. Kuna põllumajandussektor pakub tööd maakonna elanikele ja moodustab arvestatava osa kohalike ettevõtete müügitulust, hinnati sektori arengu mõju piirkonnale suureks.

Teiseks prioriteetseks ärivaldkonnaks seati **toiduainete tööstus**, mille arendamist hinnati keeruliseks eelkõige seetõttu, et esmalt peab ettevõtjatel tekkima huvi piirkonda tööstuse rajamiseks. Hetkeolukorras on ainuke edukas näide piimandussektoris, kuid aastaks 2035 on tooraine kohapealne väärindamine eesmärgiks ka teistes valdkondades. Valdonna mõju hinnati suureks mitmel põhjusel. Tööstuse rajamine looks piirkonda juurde töökohti ning soodustaks innovaatiliste ja tehnoloogiliste lahenduste kasutuselevõttu. Samuti võimaldaks toiduainete tööstuse arendamine suurendada ekspordimahtusid ning aitaks kohalikust toormest toota kõrgema lisandväärtusega tooteid.

IT sektori ja teenusmajanduse arendamine on eelnevatega võrreldes ehk kõige väljakutsuvam, sest valdkonna eduks puudub kohapealne tugistruktuur. Olukorra parendamiseks ja eelduste loomiseks on plaanis koostöös Viljandi ja Jõgeva maakondlike arenduskeskustega rajada Kesk-Eesti Kasvuhoone ehk KEKA⁵⁶ (sh ettevõtlusinkubaator, vt allpool), mis toimiks ettevõtjate ja tugiteenuste pakujate kommuunina ning soodustaks seeläbi sektori arengut. IT sektori ja teenusmajanduse arendamise suur mõju seisneb eelkõige piirkonna tehnoloogiale ülemineku võimaldamises ja kohapealse kompetentsi pakkumises teistele tööstusvaldkonnas tegutsevatele ettevõtetele.

Eesmärkide ja valdkondade abil püütakse lahendada tänaseid probleeme, millega üheltpoolt seisavad silmitsi ettevõtjad ja avalik sektor samaaegselt ja mille lahendamisse saab koosmõjus panustada (lisa 5 Probleemide, eesmärkide ja mõõdikute seosed).

Enne konkreetsemate tegevuste kokkuleppimist valiti välja eesmärkidest ja prioriteetsetest valdkondadest tulenevad tegevusvaldkonnad:

- Keskkonnasäästlikkus.
- Tehnoloogiamahukas tootmine (automatiseeritud, digitaliseeritud, robotiseeritud ehk vastand tööjõumahukale tootmisele).
- Tarkade töökohtade juurdeloomine/sh enam oskusi nõudvatele töökohtadele töötajate leidmine oma piirkonnast.
- Avaliku sektori ja ettevõtjate ühine maakonna/piirkonna kohaturundus.

KEKKONNASÄÄSTLIKKUS

Soovitava ettevõtluskeskkonna keskmeks ja ühtlasi **peaesmärgiks** on keskkonnasõbraliku ettevõtlusmaastiku saavutamine. See tähendab, et aastaks 2035 on Järva maakond väikseima CO₂ jalajäljega piirkond Eestis.

Peaesmärgi suunas liikumist ja selle saavutamist mõõdetakse läbi järgmiste **indikaatorite**:

INDIKAATOR	ALGTASE	SIHTTASE
Roheenergia kasutamine ühistranspordis	- ⁵⁷	Maakonna ühistransport täies mahus roheenergial (2030)
Biometaani tootmisüksuste arv maakonnas	1	4 (2035)

⁵⁶ Sarnase näitena Tartu idufirmade ja tehnoloogia ettevõtete kogukonnakeskus SPARK Hub, <[link](#)>

⁵⁷ Andmed kogutakse enne tegevustega alustamist

INDIKAATOR	ALGTASE	SIHTTASE
Kogukondliku(te) energiaühistu(te) rajamine maakonna territooriumile	0	≥1 (2035)
Rohelise sihtkoha kvaliteedimärgi säilitamine	jah	jah

Peaesmärgiga seotud indikaatorid toetavad eelkõige keskkonnasäästliku ettevõtluskeskkonna suunas liikumist, kuid panustavad ka ülejäänud eesmärkide saavutamisse. Biometaanitootmisüksuste rajamine toimub käsikäes tööstus- ja põllumajandussektori arendamisega. See omakorda suurendab teadlikkust roheenergia võimalustest ning loob eeldused biogaasi kasutamiseks maakonna ühistranspordis. Kuigi hetkel on roheenergia kasutamise osakaal maakonna bussiliinidel täpsustamata, hinnatakse eesmärgi täitmist 2030. aastaks võimalikuks.⁵⁸ Kogukondliku energiaühistu loomine võimaldaks suurendada kohalike inimeste teadlikkust keskkonnasäästlikkuse teemadel ning rajada kogukonnale kuuluvaid taastuvenergia projekte, arvestades kohalikke huve ja vajadusi. Rohelise sihtkoha kvaliteedimärgi säilitamine võimaldab muuhulgas kasutada GD brändingut⁵⁹ maakonna/piirkonna turundustegevustes, panustades lisaks keskkonnasäästlikkusele ühise maakonna kohaturunduse valdkonna eesmärkide saavutamisse.

Järva maakonna ettevõtluskeskkonna peaesmärgi saavutamist viiakse ellu järgmiste **tegevuste** kaudu:

- Maakonna omavalitsustes korraldatavate ühis- ja koolitranspordi hangetes nõutakse/eelistatakse keskkonnasäästlike lahendusi.
- Järvamaa maakonnaplaneeringu kehtestamisel arvestatakse biogaasitanklate rajamisega. Maakonnaplaneering ning KOVide üldplaneeringud vaadatakse üle terviklikult, arvestades majandusolukorra ja riiklike eesmärkide muutustega.
- Põllumajandusmaa efektiivseks sihtotstarbeliseks kasutamiseks soositakse KOVide üldplaneeringute koostamisel päikesepaneelide paigutamist hoonete katustele.
- Omavalitsuste vaheliste ühiste nõuete ja lähenemisviiside kokkuleppimine keskkonnasäästlikkusega seotud küsimustes (nt planeeringutes, ehitustegevuse reeglistik jne).
- Koolituste ja õppepäevade korraldamine ja eestvedamine loodava(te)s energiaühistu(te)s.
- Praktiliste koolituste korraldamine keskkonnasäästliku ettevõtluskeskkonna teemadel, mille käigus lahendatakse elulisi kaasusi ja jõutakse arusaamadeni, kuidas tekib kasu ettevõttele, keskkonnale jne.
- Avaliku- ja erasektori hoonete ehitamisel ja rekonstrueerimisel juhindutakse energiatõhususe nõuetest.
- Riigihangete seaduse rakendamisel võetakse kasutusele uusi, keskkonnamõjusid arvestavaid praktikaid. Praktilised koolitused nii hankijatele kui hankel osalejatele (avalik sektor ja ettevõtjad).
- Maakonna LEADER tegevusgruppides luuakse keskkonnasäästlikkuse meede.

TEHNOLOOGIAMAHUKAS TOOTMINE

Teiseks prioriteetseks valdkonnaks Järvamaa ettevõtluskeskkonna arendamisel on tööstus. Peamisteks valdkondlikeks **probleemideks** on hetkel protsesside tööjõumahukus ja vähene efektiivsus. Samuti ei kasutata tootmisel tekkivaid jäätmeid, nt biojätmeid, piisavalt efektiivselt ja jätkusuutlikult.

Eelmainitust tulenevalt on valdkondlikuks **eesmärgiks** tehnoloogiamahuka tööstusega maakond. See tähendab, et aastaks 2035 kasutatakse Järvamaa tootmisettevõtetes nutikaid lahendusi, mis suurendavad

⁵⁸ Näiteks Tartus kasutab kogu linna bussipark alates 2020. aastast kütusena biometaanit, [<link>](#)

⁵⁹ GD ehk *Green Destinations* pakub kestliku arengu kavandamisel, [<link>](#)

ettevõtete konkurentsivõimet ja toodangu kvaliteeti. Maakonna ettevõtete toetamiseks on loodud toimiv tugivõrgustik, kogemuste jagamine toimub nii maakonna-siseselt kui ka laiemalt ning innovatiivsete lahenduste väljatöötamiseks on loodud koha peal soodne pinnas.

Valdkondliku eesmärgi suunas liikumist ja selle saavutamist mõõdetakse läbi järgmiste **indikaatorite**:

INDIKAATOR	ALGTASE	SIHTTASE
Põllumajandussektori kompetentsi/innovatsioonikeskuse rajamine	Puudub/väärtus 0	Rajatud
Prioriteetsete valdkondade häkatonide toimumine	Puudub/väärtus 0	Vähemalt 1 kord aastas
Innovatsiooni rahastuse mahu kasv (projektide arv)	Algtase selgitatakse välja 2022	Suureneb

Põllumajandussektori kompetentsi/innovatsioonikeskuse rajamine aitab kaasa eelkõige tööstusvaldkonna äriliste prioriteetide saavutamisele, aidates ettevõtjatel rakendada innovatiivseid tootmisviise. Prioriteetsete valdkondade häkatonide korraldamine võimaldaks koguda uusi ideid, kuidas soodustada innovatsiooni kohalikus tootmises. Samuti on võimalik häkatonidesse planeerida koolitusi valdkondlikelt ekspertidelt. Kohalike innovatsiooniprojektide täpne maht ei ole hetkel teada, mistõttu on indikaatori mõõtmise viis välja töötamisel. Võimaliku lahendusena uuritakse kohalikelt ettevõtjatelt meetmetes osalemise kohta.

Järva maakonna tööstusvaldkonna eesmärgi saavutamist viiakse ellu järgmiste **tegevuste** kaudu:

- Kesk-Eesti kõrgtehnoloogilise põllumajandusvaldkonna (nt piimandussektori) teadmuskeskuse loomine maakonda.
- Praktikabaaside võimestamine kohalikus ettevõtluses koostöös kutseõppe- ja/või kõrghariduse ja teadusasutustega.
- Valdkondliku projektitaotluste fookuse kokku leppimine maakonnaüleselt.
- Valdkonna arendamist soosivate välisvõrgustike leidmine ja nende töös osalemine.
- Valdkonna arendamisega seotud huvigruppide ja nende vajaduste kaardistamine.
- Tööstusvaldkonnaga seotud messidel osalemine eelkõige enda teadmiste ja kogemuste jagamiseks kuid ka teiste kogemusest õppimiseks.
- Valdkondlike häkatonide korraldamine innovatiivsete lahenduste väljatöötamiseks.
- Tugiteenuste väljatöötamine ja pakkumine väikeettevõtjatele tehnoloogia kasutuselevõtuks tootmisprotsessides (sh koolitamine/nõustamine, kaasamine, teavitamine, võrgustiku loomine).
- Maakonna omavalitsuste ühise omakapitali investeeringute fondi loomine.

TÖÖTURG JA ELUKESKKOND

Kolmandaks prioriteetseks valdkonnaks soovitava ettevõtluskeskkonna kujundamisel on tööturg ja elukeskkond. Peamisteks valdkonnaga seotud **probleemideks** on tööealise elanikkonna üleüldine vähenemine ja kohaliku oskustööjõu nappus, mis on tihtipeale seotud spetsialistide maakonnast väljarändamisega.

Eelnevalt tulenevast on valdkondlikuks **eesmärgiks** atraktiivse, tarkasid töökohti soosiva ettevõtluskeskkonna kujundamine ja töökohtade juurdeloomine. Aastal 2035 on Järva maakonnas atraktiivsed tööandjad ja elukeskkond, mis soodustab oskustööjõu paigalejäämist ja spetsialistide sisserännet. Tarkade töökohtade loomise üheks lisandväärtuseks on maakonna töökohtade säilimine ja

võimalusel töökohtade arvu kasv. Samal ajal on töötajatele tagatud võimalused professionaalseks arenguks ning ümberõppeks.

Valdkondliku eesmärgi suunas liikumist ja selle saavutamist mõõdetakse läbi järgmiste **indikaatorite**:

INDIKAATOR	ALGTASE	SIHTTASE (2035)
Aastaks 2035 Kesk-Eesti (Järvamaa, L-Virumaa ja Raplamaa) „valgekraede“ ⁶⁰ osakaal Eesti keskmisest kõrgem	2020: 41%	≥50%
Töötleva tööstuse ekspordimahtude suurenemine	2019: 142,8 mln	kahekordistub
Eksportiva töötleva tööstuse käibe osakaalu kasv	Algväärtus selgitatakse välja 2022	kasvab
Töökohtade arvu kasv	2020: 14 000 ⁶¹	kasvab

Valgekraede osakaalu suurendamine toetab eelkõige seda, et piirkonda tuleksid (ja jääksid) kõrgema haridustasemega inimesed. See eeldab aga vastavate töökohtade olemasolu, mille loomist võimaldab esiteks töötleva tööstuse ekspordimahtude suurenemine, aga ka eksportiva töötleva tööstuse käibe osakaalu kasv (möödrik väljatöötamisel). Ekspordimahtude ja töökohtade puhul on võimalik aluseks võtta nii EMTA kui ka Statistikaameti andmed.

Valdkondliku eesmärgi saavutamist viiakse ellu järgmiste **tegevuste** kaudu:

- Kesk-Eesti Kasvuhoone (KEKA) loomine koostöös Viljandi- ja Jõgevamaa Arenduskeskustega.
- Ettevõtjate koolitamine tarkade töökohtade loomise oskuse arendamiseks.
- Valdkondlike mõttetalgute ja häkatonide läbiviimine.
- Olemasolevate töökohtade säilitamine ja kohalike töötajate arengu toetamine.
- Elukeskkonna parendamine, sh uute sobivate elamispiindade loomise soodustamine.

ÜHINE MAAKONNA KOHATURUNDUS

Neljandaks fookusvaldkonnaks Järvamaa ettevõtluskeskkonna kujundamisel on ühine maakonna kohaturundus. Peamiseks valdkonnaga seotud **probleemiks** on hetkel sihtkohapõhise ühisturunduse puudumine, mis võimaldaks kohalikel ettevõtjatel oma tooteid/teenuseid reklaamida (siiski ei tähenda see seda, et kohalikud ettevõtjad tunneksid puudu nõ „made in Järvamaa“ brändist). Samuti tuntakse puudust ühisest inforuumist, mis soodustaks teiste maakonna ettevõtjatega kogemuste jagamist.

Eelnevast tulenevalt on valdkondlikuks **eesmärgiks** ettevõtlust toetava turunduskeskkonna loomine ja juhtimine. See tähendab, et kohalikud ettevõtjad on teadlikud erinevatest maakonna tugiteenustest, teevad omavahel koostööd ja jagavad kogemusi ettevõtluskeskkonna arendamiseks. Järva maakond on atraktiivne sihtkoht ja kohalikud tooted ning teenused on tuntud üle Eesti.

Valdkondliku eesmärgi suunas liikumist ja selle saavutamist mõõdetakse läbi järgmiste **indikaatorite**:

⁶⁰ Valgekraed: juhid; tippspetsialistid; tehnikud ja keskastme spetsialistid; ametnikud. Sinikraed: teenindus- ja müügitöötajad; põllumajanduse ja kalanduse oskustöölised; oskus- ja käsitöölised; seadme- ja masinaoperaatorid; lihttöölised; relvajõud.

⁶¹ Statistikaamet, TT2419: hõivatud soo, piirkonna, maakonna ja ametirühma järgi (kvartalid) <[link](#)>

INDIKAATOR	ALGTASE	SIHTTASE
Maakonna välisinvesteeringute mahu suurenemine ⁶²	Algväärtus selgitatakse välja 2022	2025: algtaseme järgi seatakse aastal 2022 2030: algtaseme järgi seatakse aastal 2022 2035: algtaseme järgi seatakse aastal 2022
Maakonna külastajate arvu suurenemine (majutuskohtade täituvus)	Statistikaameti andmed ⁶³	Täituvus paranenud
Huvigruppide vajadusi arvestava ühise platvormi „Üks uks ettevõtjale“ loomine avaliku sektori eestvedamisel	Puudub	Olemas

Hetkel ei ole maakonna välisinvesteeringute mahu kohta andmeid, mistõttu seatakse sihttase pärast algandmete selgumist ning mõõdetakse viieaastase sammuga. Samuti tuleb sihttasemete seadmisel arvestada sellega, et kasv oleks reaalne, mitte ei tuleneks ainult inflatsioonist. Maakonna majutuskohtade täituvus on oluline seetõttu, et suurendada turismisektoris tegutsevate ettevõtete müügitulu ning pakkuda sise- ja välituristidele lisaks turismiobjektide külastamisele täiendavaid elamusi. Huvigruppidele ühise platvormi loomise idee seisneb selles, et hetkel on oluline informatsioon ettevõtjate jaoks killustunud paljude eri kanalite vahel ning olulise teabe leidmiseks tuleb tihtipeale kulutada hulganisti väärtuslikku aega. Ühise platvormi pakkumine aitaks ettevõtjatel leida vajalikku informatsiooni ühest kanalist ning keskenduda põhitegevusele.

Valdkondliku eesmärgi saavutamist viiakse ellu järgmiste **tegevuste** kaudu:

- Ettevõtjatele mõeldud „ühise ukse“ asukoha täpsustamine, sh
 - olemasolevate uste kaardistamine,
 - olemaolevate uste analüüs (kuidas sinna jõuda ja mis infot sealt otsitakse).
- Maakonna-ülese turundusplaani loomine ja elluviimine.
- Kommunikatsiooniplaani loomine kõikide seatud eesmärkide toetamiseks ja teadvustamiseks.
- Projekti „Eesti toidu piirkond“ läbiviimine (enne 2030. aastat).
- Turismivaldkonna maine (sh agroturismi võrgustiku) võimestamine ja ühiste sõnumite kokkuleppimine.
- Kohaliku (Eesti), ökoloogiliselt puhtast toorainest valmistatud toidu tutvustamine ja pakkumine maakonna koolides.

⁶² Mõõdiku alg- ja sihttaseme kogumise meetodika tuleb eelnevalt kokku leppida.

⁶³ Statistikaameti andmed ei kajasta tõenäoliselt tegelikkus olukorda, mille tõttu tuleb eelnevalt vaadata, mis on nende näitajate tegelikkus ja seejärel seada tulevikuprognosis

6. ETTEPANEKUD

Käesoleva uuringu tulemuseks oli kokku leppida lähtuvalt maakonna ettevõtluskeskkonnast tulevikusuundumused, et selle alusel uuendada maakonna arengustrateegiat ja tegevuskava. Lisaks võiks see olla alusmaterjaliks Järvamaa maakonnaplaneeringu koostamisel ning üheks sisendamaterjaliks kohalike omavalitsuste ja teiste piirkonna arengut kujundavate avaliku sektori asutuste strateegilises planeerimises.

Arutelude tulemusena lepidi kokku piirkonna jaoks olulised arengusuunad ning seati eesmärgid, mis peavad andma olulise arenguhüppe. Kindlasti on oluline koostöö teiste maakondadega ja teatud teemadel otsida kokkupuutepunkte laiemalt, võimendades seeläbi mõju veelgi.

Eesmärkide realiseerumine sõltub paljuski tegevuste eestvedajatest ja seepärast on soovitatav tegevustele järgmises etapis **kokku leppida eestvedaja ning iga tegevuse puhul kokku leppida lühiajalisemad plaanid**. Kuna majanduskeskkond on pidevas muutuses, siis tuleks **läbi mõelda ka tegevuskava täitmise seiresüsteem ja seire korraldus**. Tegevuste elluviimisel tuleb juhtroll võtta avalikul sektoril ja erasektorit kaasata otsustusprotsessis. Ettevõtja soovib tõenäoliselt igas tegevuses osalemise puhul aru saada tegevuse vajalikkusest ettevõtlusele. See omakorda seab **väljakutse kommunikatsioonile**, et muuta planeeritud sihid atraktiivseks ka ettevõtjate jaoks.

Möödikud, mille osas ei ole täna algandmeid või mille kohta olemasolev statistika ei kajasta tegelikku olukorda, tuleb kokku leppida andmete kogumise metoodika. Antud töö võimaldab suurt osa möödikuid juba koguda ning annab selles osas soovitusi andmeallikate osas. Lisaandmete (möödikud, kus tuleb alg ja sihttase alles koguda või seada) kogumisel tuleks silmas pidada, et see ei koormaks ettevõtjaid ja võimalusel saaks need olemasolevate andmete baasilt.

LISAD

LISA 1. INTERVJUU ARENDUSORGANISATSIOONIDEGA

Ettevõtluskeskkonna olemus

Arendusorganisatsioonide esindajad tõid intervjuul välja, et ettevõtluskeskkond ei hõlma endas ainult ettevõtjaid, vaid ka ettevõtete rolli kogukonnas ning tööandjana. Keskkonna loovad siiski ettevõtjad ise ning teised organisatsioonid saavad selles osas pakkuda ainult tuge. Ettevõtluskeskkond tähendab ka olusid, milles ettevõtjad toimetavad: füüsiline keskkond (paiknemine, taristu), õiguslik keskkond, turg (konkurendid, kliendid) ja inimfaktor (arendamine/koolitamine).

Praegune rollijaotus

Nenditi, et tugisüsteem on täna Järvamaal selline, nagu oskused võimaldavad. Püütakse luua uusi koostöövorme läbi ettevõtjate kokkuviimise nii piirkonna sees kui ka laiemalt, samuti pakutakse koolitusvõimalusi ja jagatakse kogemusi ning kontakte. LEADER grupid on eelkõige seotud piirkonniti raha jagamisega, JAK-i funktsioon on toetada alustavaid ettevõtteid ja hoida võrgustikke. Rollijaotus arendusorganisatsioonide vahel on kehtestatud rahastaja põhiselt. Dubleerimist intervjueeritute sõnul ei esine, sest omavaheline koostöö on hea. Maakonnas puudub kohalike ettevõtjate liit, kuid kui selle järele oleks vajadus, siis peaks intervjueeritute hinnangul tulema initsiatiiv selle loomiseks ettevõtjatelt endilt. Nenditi, et üleüldist tagasisidet kui sellist ettevõtjatelt ei pärita, vaid kogutakse ainult konkreetsete projektide raames (projektitaotlejate seire).

Ettevõtluskeskkonna arendamine

Kohaliku elu edendamisel toodi ühe probleemkohana välja see, et ettevõtjad, eriti väikeettevõtjad ei adu, kui oluline on nende panus piirkondlikusse arengusse. Seetõttu on väga oluline ettevõtjate jätkuv tunnustamine, mille läbi püütakse nende olulisust märgata. Väikeettevõtete arendamist peetakse suureks väljakutseks: arenguhüppeks on tarvis vahel samm tagasi astuda, kuid selleks pole ressursi. Senisest enam oleks tarvis täiendavaid koolitusi, teistega kogemuste vahetamise võimalusi jne. Tulevikus (eriti pärast üleriigiliste toetuste lõppemist) soovitakse võtta siht rahvusvaheliste koostööprojektide suunas. Üheks kasutamata ressursiks ettevõtluskeskkonna arendamisel peavad intervjueeritud gümnaasiumi ja kutsekooli vahelist võimalikku koostööd Ettevõtliku Kooli programmis. Samuti toodi välja, et kõrgkooli kohalolu võiks võimaldada tarkade töökohtade ja uute ettevõtlusvormide loomist ning soodustada noorte piirkonda tulekut.

LISA 2. INTERVJUUD ETTEVÕTJATEGA

Ettevõtluskeskkonna olemus

Kohalikuks ettevõtluskeskkonnaks peavad intervjueeritud ettevõtjad peamiselt seaduslikku raamistikku, inimesi, tootmisvõimalusi, kliente ja tegevust võimaldavaid kommunikatsioone. Samuti ka seda, kui konkurentsivõimeliselt on võimalik võrreldes teiste piirkondadega ettevõtlusega tegeleda. Veidi erinevalt näevad keskkonda põllumajandusettevõtjad, kelle tegevus sõltub olulises osas üldisest keskkonnast ehk ilmast, ja ekspordisuunitlusega ettevõtjad, kelle tegevus on mõjutatud sihtturgudel toimuvast ning sõlmitud kaubanduslepetest.

Viimase kolme aasta muutused

Enamik intervjueeritustest tõdes, et viimase kolme aasta jooksul ei ole ettevõtluskeskkond märkimisväärselt muutunud. Erandiks siinkohal koroonakriis, mis on mõjutanud väga paljude tegevust. Siiski peeti oluliseks Tallinn-Tartu maantee ehitust, mis tooks Tallinna Järvamaale justkui lähemale. See suurendaks inimeste liikumiskiirust ja vähendaks ettevõtjate arvates järvamaalaste Tallinna-suunalist ümberasumist. Loodetakse, et valmiv tee soodustab inimeste piirkonda kolimist. Samuti loodavad ettevõtjad positiivset mõju kinnisvara hindadele, mis aitaks suurendada äriühingute investeerimisvõimekust. Teise suurema ettevõtluskeskkonna mõjutajana toodi välja haldusreform, mille kasude/kahjude osas esines intervjueeritute seas eriarvamusi. Üleüldise muutusena mainiti internetikeskkonna arengut, mis võimaldab mujal asuvate inimestega efektiivselt suhelda ning kiiresti erinevaid toiminguid teha.

Mõju piirkonna arengule

Oluline mõju piirkonna arengule seisneb intervjueeritute hinnangul kohalike töökohtade pakkumises ning seetõttu maksutulu piirkonda jätmises. Mitu ettevõtjat tõdes, et kuigi äri seisukohalt on töökohtade hoidmine Järvamaal teinekord küsitav, siis nähakse seda omaette väärtusena. Samuti peetakse oluliseks kohaliku elu edendamist erinevate ürituste ja vabaühenduste (MTÜ-de) toetamise kaudu. Põllumajandusettevõtjate jaoks on oluline maaelu atraktiivsuse tõstmine ja populariseerimine, näiteks korraldatakse kooliõpilastele ekskursioone (kuigi teinekord on see ressursimahukas). Oluline on töötada maaelu kuvandi nimel: *"...lükata ümber arvamusi, et ainult saastame ja töötingimused on halvad"*. Ühise pingutuse põhieesmärkideks on vältida maatalude väljasuremist ja pakkuda eestlastele eestimaist toitu.

Asukoht

- peamised eelised

Intervjueeritute arvates on Järva maakonnas paiknemisel mitmeid eeliseid, mida peamiselt võrreldi Tallinnaga. Muuhulgas toodi pealinnaga võrreldes esile odavamad tööjõudu, kiiremat bürokraatiat, vahetumat kontakti avaliku sektoriga ja rahulikumat ning ohutumamat elukeskkonda. Samuti nenditi, et hea on olla Eesti keskel, mis annab inimestele võimaluse eri paikadest tööle või üritustele käia. Põllumajandusettevõtjad tõid esile maakonna põllumajandustraditsioonid ja sellega kaasneva kohapealse kompetentsi ning Eesti keskmisest kvaliteetsema põllumajandusmaa.

- peamised kitsaskohad

Peamiste asukohast tulenevate puuduste hulgas nimetati elukeskkonna vähest atraktiivsust, mistõttu kolivad paljud noored keskustesse ning ettevõtjatel on keeruline tööjõudu leida. Kuigi intervjueeritute sõnul on võrreldes Tallinnaga töötajaid keerulisem leida, siis inimeste voolavus töökohal on seevastu väiksem. Oluliseks asukohast tulenevaks kitsaskohaks on madal kinnisvara hind, mis mõjutab otseselt ettevõtjate investeerimisvõimekust. Nenditi, et pangad rahastavad tagatist, mitte äriplaani ning Eestis ei ole panka, mis investeeriks maapiirkondadesse. Samuti toodi välja probleemid internetiühendusega: kiire interneti saamiseks on vajalik ettevõtjatel endal lisakulutusi teha. Peale selle on ettevõtjate sõnul ühistranspordisüsteem puudulik, mistõttu on töötajatel isikliku auto omamine tihtipeale hädavajalik.

Tööjõud

Suurimaks ettevõtluskeskkonnaga seotud probleemiks on ettevõtjate sõnul tööjõupuudus. Kui ühe intervjueeritava sõnul pidi ta varem värbamisega tegelema kord kuus, siis hetkel teeb ta seda igapäevaselt. Peamise lahendusena kasutavad ettevõtted renditööjõudu, mis ei ole ettevõtjate hinnangul aga jätkusuutlik mitmel põhjusel: riiklikutest poliitikest tulenevalt puudub kindlus tööjõu olemasolu osas, mujalt pärit inimesed ei võta osa kohalikust kultuurielust ning ei tunne kohalikke olusid, mistõttu peavad ettevõtjad tegelema igapäevaselt nn mikroprobleemide lahendamisega. Ettevõtjate sõnul kasutatakse renditööjõudu vastupidiselt üldlevinud arvamusele mitte tootmise odavamiseks, vaid tootmise hoidmiseks ning renditööjõu puudumisel ei suudetaks tellimusi täita. Paljude vajalike töökohtade, näiteks lüpsjate leidmine eestlaste seast on ääretult keeruline ja sageli ei ole põhjuseks vähene töötasu, vaid töö vähene atraktiivsus.

Teise lahendusena tööjõupuuduse kompenseerimiseks palgatakse töötajaid väljastpoolt koduomavalitsust või kodumaakonda. Ka see toob intervjueeritute sõnul kaasa mitmeid probleeme: kulutatakse asjatult

ressursse töö- ja elukoha vahel liikumiseks, puudub huvi kohaliku elu vastu ning ollakse vähem leplikud töö- ja elukeskkonnaga seotud puuduste osas (tolm, pori, sõnnik jms). Veel toodi töajalase probleemina välja see, et Järvamaa Kutsehariduskeskuse (edaspidi ka JKHK) erialad ei ühti kohalike ettevõtete vajadustega ning et lõpetanutel puuduvad sageli ametikohtade täitmiseks vajalikud oskused, mistõttu tuleb ettevõtetel kulutada ressursse töötajate väljaõppele. Ettevõtjate hinnangul võiks KOV näidata suuremat huvi selle vastu, et kohalik töajad ei oleks renditöajad. Toodi ka välja, et renditöajad kasutamine või tootmise mujale viimine tundub lihtsam lahendus kui kohaliku töajad värbamine ja koolitamine. Intervjueeritute hulgas esines seisukohti, et haldusreformi järgselt on avalik sektor paisunud, ning et avaliku sektoriga ei suudeta töajadade maksimise konkureerida.

Arenguplaanid

Intervjueeritute sõnul on lähiaastatel plaanis investeerida eelkõige tootmise automatiseerimisse ja digiteerimisse. Samuti on kasvavaks trendiks keskkonnasõbralikud, rohelised lahendused (nt biogaas). Peamise takistusena ettevõtete arendamisel toodi intervjuus välja töajad puudumine ning renditöajaduga seotud ebakindlus, mistõttu ollakse investeringute tegemisel ettevaatlikud. Põllumajandusettevõtjate sõnul on takistavaks faktoriks madal piima hind, mida peaks leevendama Paidesse rajatav piimatehas.

Teenuste kasutamine

Ettevõtjate sõnul on tegutsevate ettevõtete huvi kohalike ettevõtlusega seotud teenuste järele pigem madal. Samas tõdetakse, et praegune struktuur toimib ja vajadusel teatakse, kust abi saada ning vajadus uue struktuuri järele puudub. Levinud on töötukassa koolituste kasutamine töajad väljaõppeks. Suurema osa intervjueeritute arvates tuleks toetuste pakkumisele keskenduda vähem ning lasta turul vabamalt toimida (v.a maapiirkonna ettevõtluse edendamine), sest toetused tekitavad ebavõrdse turuolukorra ja suurendavad bürokraatiat. Samas nenditi, et kuigi erinevate toetuste (investeringutoetused, teadustoetused) puhul on märgata omaosaluse kasvu ning raha eraldatakse tihtipeale väikestele projektidele, siis on need ikkagi abiks. Intervjuudel esines arvamusi, et liiga palju ressursse läheb erinevate pehmete projektide peale, mis ei tekita lisandväärtust ning ei lahenda seetõttu tuumikprobleeme. Samuti toodi välja, et toetuste andmisel pööratakse liigselt tähelepanu alustavatele ettevõtetele, kuid vähem ettevõtte järjepidevusele, mistõttu on keskmise suurusega ettevõtetel keeruline mahtuda toetuse andmise tingimustesse. Ettevõtjate sõnul oleksid nad nõus maksma ükskõik millise teenuse eest, mille andjal on rohkem kompetentsi kui nende enda ettevõttes, kuid intervjueeritute sõnul ei ole oluline, kas pakkumisega tegeleb era- või avalik sektor. Eraldi toodi välja spetsialistide erialakoolitused.

Koostöö KOViga

Koostööd ja suhtlust kohalike omavalitsustega peavad intervjueeritud ettevõtjad üldjoontes heaks. Enim kontakte kohaliku omavalitsusega on seotud ehituslubade vormistamisega, tegutsemislubadega, teede kasutamise, seadusandluse tõlgendamise ja seoses erinevate kaebustega (pori, hais jms). Samas tõdetakse, et säärast koostööd peetakse iseenesest mõistetavaks, mitte eraldi ettevõtluse toetamiseks. Suurem osa ettevõtjatest ei näe vajadust regulaarseteks kohtumisteks, kuid tunnistavad, et KOVide huvi kohalike ettevõtete käekäigu vastu võiks olla suurem.

Intervjuudes toodi välja, et kuigi haldusreformi järgselt on KOVides ettevõtlusalane kompetents suurenenud, on struktuur ja vastutusosalad muutunud keerulisemaks. Ettevõtjate sõnul hoitakse liiga tihti kinni 30-päevasest vastamisaja kohustusest ning seetõttu võtab lubade saamine mõnikord liiga kaua aega. Samuti puudub ettevõtjate hinnangul maakonna KOVidel laiem ülevaade maakonna ettevõtlusest, mistõttu on puudu teadmistest, mida ja kuidas arendada. Intervjuudel esines seisukohti, et ettevõtjate probleemid ei ole kohaliku poliitika vaatest piisavalt prioriteetsed ning liiga sageli on ettevõtjad need, kes omavalitsuste tegevusi soodustavad ja panustavad elukeskkonna atraktiivsemaks muutumisesse, mitte vastupidi (KOVide programmide, kohalike MTÜ-de toetamine jne). Samuti esines arvamusi, et tööstusparkide arendamine peaks olema KOVide prioriteet, kuid kommunikatsioonide (eriti elektri) saamisel esineb probleeme ning logistika ja töajaduga seotud murede osas ei ole omavalitsustest saadud piisavalt abi.

Intervjueeritud ettevõtjad on arvamusel, et KOVide võimalused ettevõtlust toetada on piiratud. Seejuures peetakse omaette väärtuseks ettevõtjate hoidmist kohalikus foruumis, et esineks võimalikult vähe ootamatuid muutusi, ning et ettevõtete tegevust segataks minimaalselt. Ühe ettevõtlust soodustava ettepanekuna toodi välja see, et omavalitsused võiksid inimeste piirkonda meelitamiseks laiemalt promoda odavaid kommunaale ja lasteaiakohti ning toetada eluasemelaene. Samuti oldi intervjuudes seisukohal, et piirkonna ettevõtlust oleks vaja rohkem reklaamida (ka piirkonna-siseselt). Ühe ideena pakuti välja kohalike ettevõtjate/tootjate portaali loomine. Samuti on ettevõtjate hinnangul vaja jätkata ettevõtjate tunnustamisürituste ja ümarlaudadega, millest viimased peaksid olema mõeldud sarnase profiiliga ettevõtjatele.

Kaasamine arendustegevusesse

Arendustegevustesse kaasamise osas olid intervjueeritud erinevatel seisukohtadel. Tõdeti, et senise kaasamisega planeeringute ja eelarvete juures ollakse rahul. Põhimõtteline motivatsioon arendustegevustes osalemiseks on ettevõtjate hinnangul olemas ka edaspidiseks, sest keegi ei taha, et inimesed koliksid mujale, kuid pigem eeldatakse, et arendustegevuste alane initsiatiiv tuleks avaliku sektori poolt. Samuti oli neid, kes tõdesid, et neil ei ole huvi osalemiseks. Peamiste põhjustena toodi välja põhitööga tegelemine, skeptiline suhtumine seniste arendustegevuste osas (*“ideed on seni jäänud tihti idee tasandile, arengukavadest ei lähtuta ja tegelikku kasu/kahju on seetõttu raske hinnata”*). Toodi välja ka seda, et kogemuste vahetamine ja koostöö tegemine ettevõtjate vahel on piirkonnas suureks probleemiks. Muuhulgas esines intervjueeritute seas arvamusi, et puudu on konstruktiivsest kriitikast, mis aitaks probleemidele tähelepanu juhtida ja ettevõtlust edasi arendada.

Tugistruktuurid

Kohalike tugistruktuuride osas tõdesid paljud ettevõtjad, et ei ole nende teenuste/toetustega kokku puutunud ning mitmel juhul ei olnud intervjueeritud kohalikest tugiteenuste pakkujatest teadlikud. Üldiselt oldi intervjuudes seisukohal, tugistruktuur töötab, ning kõik võimalused ettevõtlusega tegelemiseks on loodud. Suurima puudusena toodi välja sihtkohapõhise ühisturunduse puudumine, sest (eriti väike-) ettevõtjatel ei ole piisavalt ressursse, et fookuseeritult koostöö ja turundusega tegeleda. Ühe võrdlusena toodi välja Raplamaa näide, kus on eraldi kaubamärk ja pood kohalike toodete müümiseks. Samuti toodi välja, et erinevate toetuste/teenuste info on küll olemas ja jõuab JAK-I vahendusel ettevõtjateni, kuid puudust tuntakse konkreetse ettevõtte profiilile/vajadustele vastavast informatsioonist, mida on ettevõtjatel endal keeruline koondada (näiteks maapiirkonna käsitööettevõtjatele suunatud toetused).

Koostöö teadus- ja haridusasutustega

Koostööd teadusasutustega peavad intervjueeritud heaks ja vajalikuks. Kuigi teadusasutuste kaasamine ei anna ettevõtjate sõnul garantiisid ning on ressursimahukas, säilib lootus, et innovatsioon toob tulevikus sisse. Enim teevad ettevõtted teadusasutustega koostööd tootearenduse valdkonnas. Samas esines ka seisukohti, et kuna turu vajadus ei soosi mitmes valdkonnas innovatsiooni, siis pole tarvis teadusasutustega koostööks ülemäära palju ressursse panustada. Ühe põllumajandusettevõtja sõnul on Eesti Maaülikooliga küll pikalt koostööd tehtud, kuid endiselt ei ole suudetud ühtki põllumajandusspetsialisti tööle värvata: suurim puudus on seejuures suurlooma-arstidest.

Seoses kohalike haridusasutustega on ettevõtjate suurim ootus paindlike lahenduste osas, kuidas rasketes tööjõu tingimustes olemasolevaid inimesi välja- ja ümber koolitada. Senisest enam tuleks ettevõtjate sõnul arendada edasi täiskasvanuharidust. Mitme intervjueeritu sõnul võiks kohapeal pakutavad erialad toetada senisest enam kohalikku ettevõtlust ja et senine kutseõpe ei rahulda tööjõu vajadusi. Avalik sektor võiks seejuures aidata kaardistada ettevõtjate vajadused ja haridusasutuste võimalused, et välja töötada efektiivne poliitika. Üldiselt võiks intervjueeritute hinnangul olla koostöö kohalike haridusasutustega senisest suurem ning täit potentsiaali koostööks ei ole seni ära kasutatud.

LISA 3. INTERVJUUD KOHALIKE OMAVALITSUSTEGA

Ettevõtete toetamine

Omaavalitsuste jaoks tähendab ettevõtluskeskkonda eelkõige seda, et KOVis tegutsevatel ettevõtetel oleks võimalikult vähe bürokratlikke takistusi. Prioriteet on seejuures, et KOV elanikel oleks töökohad. Peamise toetusena ettevõtjatele näevad KOVID bürokratia vähendamist (planeeringute, maa- ja ehituslubade juures), et ettevõtjad saaksid kiirelt ja lihtsalt toimetada. Samuti saab KOV aidata suhtlusel riigiga. Näiteks E-Piima tootmistehase planeerimisel oli tarvis muuta maakonnaplaneeringut ja kooskõlastada see ministeeriumitega. Ka Tikupoisi ehitamisel vahendas KOV suhtlust mahasõidu projekteerimise osas. Põllumajandussektoris võimaldab KOV (või aitab tagada) rasketehnikaga liikumist. Oluliseks peetakse ka seda, et KOV oma investeeringuid tehes arvestaks võimalusega katta ettevõtjate vajadusi (nt ligipääsuteed, reoveepuhastid). Näiteks Mäo tööstuspargi arendamisel kehtib maakondlik kokkulepe, et juurdepääsuteede tagamine on KOV-I kohustus. Probleemina toodi intervjuus välja see, et töötajate puuduse tõttu ei suudeta vahel ehituslubasid 30 päeva jooksul menetleda. Samuti käidi välja idee, et KOV saaks riigihangete kaudu luua uusi ettevõtlusvorme (nt rohehangete kontseptsioon).

Ettevõtete arendamine

Ettevõtluse arendamisel pööravad KOVID eelkõige tähelepanu tegutsevatele ettevõtetele. KOV saab toeks olla nt investeeringute planeerimisel ettevõtlusalade piirkonnas. Peamiseks kontaktisikuks ettevõtjatele on KOVi arendusspetsialist, kes oskab anda nõu nt suhtlusel riigiasutustega, rahastusvõimaluste leidmisel või kontaktide leidmisel. Alustav ettevõtja suunatakse nõu saamiseks pigem Arenduskeskusesse. Arendusorganisatsioonide võrgustik töötab koostöös omavalitsustega, nt LEADER-toetuste puhul saab KOV aidata ettevõtjate suunamisel. KOV-poolseid teenuseid pakkudes jälgitakse, et ei mindaks nn „turgu solkima“, nt kui koolides on KOV korraldatud toitlustus, siis ei minda toitlustusteenust väljapoole koos erasektoriga müüma. Munitsipaalteenuseid üritatakse suunata pigem era- või kolmandasse sektorisse, kes suudaks uusi teenuseid juurde kasvatada. Erasektorit eelistatakse teenuste pakkujana ka õiglase ja efektiivse hinna ning kvaliteedi kujundamise tõttu.

Tööjõud

Tööjõu osas jagab KOV ettevõtjatega muret, kuidas viia kokku targad töökohad ja kohalikud elanikud - kvalifikatsiooniga töötajad tulevad Tallinnast ja Tartust, sest kohapeal ettevõtjate vajadustele pakkumine puudub. Nenditi, et tööealiste ja ettevõtlike inimeste meelitamiseks võiks teha rohkem turundustööd. Intervjuudes nenditi, et tööjõu areaalina on maakond tervik ning KOV piirid selles osas suurt rolli ei mängi. Ühe takistava tegurina elanikkonna võimalikul Järvamaale asumisel toodi välja probleem eluasemelaenu saamisel (sama kehtib ka ettevõtluslaenude puhul). 45-50% töötajatest töötab väljaspool koduomavalitsust, samuti toimub vastupidine ränne. Toodi välja, et omavalitsustes on piirkondi, kus töökohti on rohkem kui kohalikke elanikke: näiteks Imaverre toimub tööränne 30-40 km raadiusest, mistõttu on sinna rajatud ka üürimaja. Tööjõu puudumisel on tehtud koostööd ka Järvamaa Kutsehariduskeskusega, mis on pakkunud tööandjate vajadustest lähtuvalt uusi erialasid (nt elektrik). Intervjuudes toodi välja ka see, et kohalikud ettevõtjad ei suuda suurte korporatsioonidega võrdväärset palka maksta. KOVIDe seisukohast on oluliseks küsimuseks, kas pöörata tähelepanu olemasolevate ettevõtete võimendamisele või suunata ressursid suurte ettevõtete piirkonda meelitamisele.

Ettevõtjate kaasamine

Ettevõtjatega koostöö osas toodi välja, et KOV juhid saavad töögruppidesse kuuludes viia sinna ka oma ettevõtjate muresid ja ettepanekuid, nt LEADER grupid, Eesti Linnade ja Valdade Liit; EK Regioonide Komitee (Eestist ainult 8 esindajat, sh Järva vald). Koostööd arendusorganisatsioonidega peavad KOVIDe esindajad heaks. Oluline on seegi, et ettevõtjate hääl oleks volikogus esindatud läbi volikogu liikmete. Ettevõtjate probleemide ning tulevikuvisionide väljaselgitamiseks toimus enne Covidit Paides ka Ettevõtluse Mõttekoda. Türi vallas toimuvad 1-2 korda aastas ettevõtjate ümarlauad, kus saab oma arvamust avaldada (kaasatud u 30 ettevõtjat). Ettevõtjate ideid ja ettepanekuid, mh strateegia koostamisse, on tulnud ka Järvamaa Ettevõtjate Seltsi kaudu. Samuti on olemas maakonnaüleline Ettevõtjate Akadeemia,

kuhu on kaasatud eelkõige mikro- ja väikeettevõtjad. Ettevõtjaid on kaasatud ka üldplaneeringu koostamisel, kus nende vajadusi arutatakse iga-aastaselt. Samuti toimuvad iga-aastased maakonnaülesed ettevõtjate tunnustusüritused. Intervjuudest selgus, et kuigi olemas on ettevõtjate e-maili listid, siis puudub süsteemne ülevaade piirkonna ettevõtete profiilist.

LISA 4. INTERVJUU HARIDUSASUTUSTEGA

Ettevõtluskeskkond tähendab koolitajate ja koolituste korraldajate vaatest keskkonda, kus ettevõtted saavad areneda, tagatud peab olema materiaalne pool. Materiaalne pool tähendab asukohta (koos vajamineva Infrastruktuuriga), inimesi ja võimalust arenguks, sh inimeste koolitus, tootearendus.

Järvamaa kutsehariduskeskuse funktsioon on toota töötajaid ja ette valmistada noori potentsiaalseid ettevõtjaid oma valdkonnas. Samuti täiendkoolitus, ümberõpe töörealisele elanikkonnale. Hinnanguliselt 25% ümberõppes/taseme ja /või kutseõppes puudutab maakonna ettevõtteid. Õppekavade väljatöötamisel tuleb oluline sisend tööandjate liitudelt, sh erialaliitudelt. JKHK valmistab ette erinevate valdkondade töötajaid. Oma ala n-õ tipptegijaid kaasavad palju endiste vilistlaste hulgast, kes on läinud hiljem edasi õppima ja/või on tegevad valdkonnas. See tagab õppes ka praktikute kaasamise võimaluse. Lisaks kaasab kool õppe läbiviimiseks eriala praktikuid/oma ala spetsialiste töömaailmast. Koostöö üldhariduskoolidega toimub aineõpetajate/kutseõpetajate vahetuse/ristkasutuse osas, kuid näiteks ettevõtliku kooli või õpilasfirmade osas koostööd üldhariduskoolidega ei tehta.

Täiend- ja ümberõppe osas on märkimisväärne tellija Töötukassa, kuid JKHK-l on valmisolek ja kogemus viia koolitusi läbi ka tööandjate tellimisel, sh tööandaja asukohas üle Eesti. Puhastusteenindaja ja põllumajandustöötaja osakutse lüpsja koolitusi korraldatakse ettevõtetes üle Eesti. Võimalik on ka kutsekoolide võrgustiku kaudu pakkuda teisi erialasid, mida oma koolis ei ole. JKHK on piirkonnas esmane kontakt kutsehariduse baasil oskustööliste koolitamisel. Töötukassas pakutakse ka teenusena tööpraktika teenust (kuni 6 kuud, üldjuhul aga 1-2 kuud), mille kaudu hinnanguliselt 70% jääb ka edasi samasse töökohta.

Töötukassa korraldab ettevõtjate ja koolitajate ümarlaudu, et pidevalt monitoorida tööturu olukorda ja kokku viia vajadusi ja võimalusi. Piirkondliku tööturu monitoorimiseks koostatakse 2 korda aastas tööjõu baromeetrit, mille koostamisel tehakse koostööd Järvamaa Arenduskeskusega. Töötukassa kaudu liiguvad eelkõige vajadused lihttööliste (odavam tööjõud), aga ka oskustööliste otsingul. Odavat tööjõudu vajatakse eriti põllumajandussektoris ja seda püütakse katta muuhulgas ka võõrtööjõu abil. Tippspetsialiste ja spetsialiste otsivad ettevõtted pigem otse ja sellealane info jõuab Töötukassasse vähem. Töötavate inimeste töötuse ennetamiseks ja ümberõppe pakkumiseks on ennetavad meetmed suurema tööjõuvajadusega ametite õppimiseks. Selle prognoosi teeb Kutsekoda (OSKA valdkonnad). Koolitusvajadust hindavad samuti karjäärinõustajad. Samuti meetmed tööandjatele ümberkorralduste või uute tehnoloogiate tutvustamiseks töötajatele, mida rahastab Töötukassa osaliselt. Omaosaluse panus on ettevõtetel.

Karjäärinõustamine üldhariduskoolides läbi Töötukassa on andnud lisandväärtust, sest Töötukassa tutvustab võimalusi laiemalt ja vahel koolidest erineva nurga alt. Töötukassa karjäärinõustajad pakuvad nõustamist lõpuklasside õpilastele. 2020. aastal oli koroonapiirangute tõttu kättesaadavus pisut tagasihoidlikum, 205 õpilast. Teenuse osutamisel kasutatakse erinevaid kanaleid nagu silmast silma individuaalne või grupinõustamine, telefoni ja Chati vahendusel individuaalne nõustamine. Karjääriinfo pakuvad infospetsialistid õppeperioodil koolides ja suveperioodil õpilasmalevates, mis on otsese töökasvatusega tihedas seoses. Karjääriinfo vahendamist gruppides on saanud 397 õpilast ja töötubades on osalenud 433 õpilast. Kokku sai 2020 aastal karjääriteenuseid Järvamaal 1049 õpilast.

Viimasel ajal on huvi ettevõtlustoetuste järele kasvanud. 2020 aastal sai rahastuse 7 äriplaani, 2021 tõsteti toetuse summat (üleriigiline otsus), mille tõttu on märgata huvi kasvu (2021 I poolaastal rahastatud 6 äriplaani). Enne oli 4474 EUR, nüüd 6000 EURi.

Fookusgrupi üldine hinnang

JKHK hinnangul on nende roll paigas, sh koostöö ettevõtjatega toimib. Intervjueeritute hinnangul oleks nüüd ja tulevikus vaja laiemalt mõelda elamumajandusele. Ettevõtlusalaseid koolitusi pakub piirkonnas peamiselt Järvamaa Arenduskeskus. Puudust tuntakse koolitustest planeerimise, juhtimine ja turunduse kohta. Kuna suur osa ettevõtjaid on välja kasvanud spetsialisti staatusest ja ei ole koolitatud äriinimesed, on neil vaja tuge, kuidas tootmises protsesse juhtida ja planeerida oma ettevõtte vajadustest lähtuvaid operatsioone. Aktuaalseks teemaks on tootmisprotsesside digitaliseerimine, mis aitab hoida kokku kulusid.

Töötukassa abi ettevõtetele on suur vaid juhul, kui ettevõtte soovib ise oma meeskonda kasvatada ja koolitada. Murekohaks on noorte inimeste täistööajaga tööle asumine ja jäämine. Ettevõtjate jaoks on suureks väljakutseks nimetatud probleemide lahendamine. Haridusasutused saavad olla toeks, et leida kompromiss põlvkondadevahelises koostöös ning ühiste arusaamade kujundamises.

Kaugtöö võimalused on toonud piirkonda tagasi kõrgharidusega keskastme juhte ja spetsialiste. Arutelu, kuidas leida eelnimetatutele kohapealset väljundit, pole algatatud peamiselt seetõttu, et ettevõtetele ja Töötukassal tuleb pidevalt tegeleda probleemide lahendamisega ja pikka arengut selles vaates ei jõuta arutada.

LISA 5. PROBLEEMIDE, EESMÄRKIDE JA MÕÕDIKUTE SEOS

Probleem, lahendamine	mida	EESMÄRK	MÕÕDIK (algfase → sihtfase)
		Üldeesmärk: ettevõtlusmaastik on keskkonnasõbralik	<ul style="list-style-type: none"> Järvamaa ühistransport alates 2030 täies mahus roheenergial 2035 aastaks on maakonnas vähemalt 4 biometaanitootmisüksust 2035 aastaks on maakonnas loodud kogukondlik energiaühistu(d) Maakond on jätkuvalt roheline sihtkoha kvaliteedimärgi omanik
Täna on tootmine tööjõumahukas ja vähe efektiivne. Tootmisjäätmel jäävad kasutamata või kasutatakse ebaefektiivselt		Tootmine on tehnoloogiamahukas (automatiseeritud ja arvestades võimalikult suurt tooraine väärindamist)	<ul style="list-style-type: none"> Põllumajandussektori kompetentsi/innovatsioonikeskused Prioriteetsete valdkondade häckatonid vähemalt 1 kord aastas Innovatsiooni rahastuse mahu kasv (projektide arv)
Piirkonna elanikel on madal haridustase ja see ei ole atraktiivne piirkond kõrgharidusega spetsialistidele (2020 aasta eesti keskmine valgekraed 53,5%; Kesk-Eesti 41,0%, Järva maakond 35,6%)		Piirkonnas on rohkem töökohti valgekraedele	<ul style="list-style-type: none"> Aastaks 2035 Kesk-Eesti (Järvamaa, L-Virumaa ja Raplamaa) valgekraede osakaal Eesti keskmisest kõrgemal.
Automatiseerimine muudab töö iseloomu ja jätab töökohti vähemaks		Eksportivate ettevõtete käibe kasv on kahekordistunud	<ul style="list-style-type: none"> Töötleva tööstuse eksport kasvab (kahekordistub) aastaks 2035 võrreldes aastaga 2020 Eksportiva töötleva tööstuse käibe osakaal võrreldes 2020 aastaga kasvab. Töökohtade arv maakonnas säilib või kasvab
Puudub informatsioon	ühine	Piirkonna turundus on planeeritud ettevõtjate ja avaliku sektori koostöös	<ul style="list-style-type: none"> Välisinvesteeringute kasv ajas. (Algpunkt 2020 aasta, mõõdedakse 5 aastase sammuga) Maakonna külastajate statistika (majutuskohad ja majutuskohtade täituvus) Loodud avaliku sektori eestvedamisel ühine platvorm huvigruppide vajadusi arvestades- „üks uks ettevõtjatele“